

מסכת בבא מציעא פרק שנים אוחזין מערכה א - יחלוקו 1. שיטות התוס' והרא"ש

כהקדמה לכל הסוגיה הזו יש ללמוד את כל הגמ' ורש"י עד ג,א (הנקודותיים)

פתיחה

מה קורה כשיש ספק בממון? למי נותנים את הכסף? ממשנתנו למדנו שיש לומר להם "יחלוקו". אולם במקומות אחרים למדנו שיש הכרעות אחרות, כגון "יהא מונח עד שיבוא אליהו", כל דאלים גבר. לכן יש לנו להבין מהו הדין, מתי אומרים כך ומתי אומרים כך. ועלינו להבין הסברא של כל אחד מהדינים הללו. על כך יש דיון גדול ורחב בין הראשונים.

עין: משנה ורש"י ב,א
בבא בתרא לד,ב (ההוא ארבא – לא מפקינן)
משנה לקמן לז,א
גמ' לקמן ג,א (לימא מתניתין דלא כרבי יוסי – הנקודותיים)
גמ' לקמן ז,א (שנים אדוקים בשטר – ואע"ג דלא מקיים ליה יחלוקו)
תוס' ד"ה יחלוקו
לפי תוס' – מהם התנאים הנדרשים כדי שנאמר "יחלוקו"? מהם חילוקי הדינים בסוגיא זו?

גמ' בבא בתרא לד,ב – לה,ב (זה אומר של אבותי – לא דמר)
תוס' ב,ב ד"ה אי

רא"ש תחילת אות א (שנים – של שניהם)
לפי הרא"ש – מהם התנאים הנדרשים כדי שנאמר "יחלוקו"? מהם חילוקי הדינים בסוגיא זו? יש לעמוד על ההבדל בין הרא"ש והתוס'. מה הכריחו לרא"ש לומר כן?

פלפולא חריפתא שם אות ד

סיכום תוס' ד"ה ויחלוקו

1. קושיא –
2. תירוץ –
3. נסיון לדחיה –
4. תירוץ הדחיה על ידי חידוש –
5. תירוץ הסתירה על ידי דברי הגמ' –
6. נסיון להקשות על התירוץ הזה –
7. תירוץ הקושיא על ידי חידוש –
8. על פי היסוד הזה, קושיא על היסוד הראשון –
9. אכן שני היסודות נכונים –

יוצא לפי התוס' שיש שני תנאים כדי שנאמר יחלוקו, מהם?

- (א)
- (ב)

לפי תוס' יש שלשה חילוקי דינים:

- (א)
- (ב)
- (ג)

10. הסבר דברי סומכוס -

שיעור 1

פתיחה

מה קורה כשיש ספק בממון? למי נותנים את הכסף? ממשנתנו למדנו שיש לומר להם "יחלוקו". אולם במקומות אחרים למדנו שיש הכרעות אחרות, כגון "יהא מונח עד שיבוא אליהו", כל דאלים גבר. לכן יש לנו להבין מהו הדין, מתי אומרים כך ומתי אומרים כך. ועלינו להבין הסברא של כל אחד מהדינים הללו. על כך יש דיון גדול ורחב בין הראשונים.

שיטת התוס' (כאן ובבבא בתרא שם ד"ה ההוא בשם רבנו תם)

סיכום תוס' ד"ה ויחלוקו

1. קושיא - למה כאן יש דין "יחלוקו" ובדין תפיסת ארבא בבבא בתרא הדין הוא "כל דאלים גבר".
2. תירוץ - יש לחלק בין מקרה ששניהם אוחזים בחפץ ובין מקרה שאינם אוחזים. במקרה של אוחזים אומרים הוי כאילו כל אחד יש לו בודאי החצי, כיון שאנן סהדי שמה שיש בידו שלו הוא, ולכן חולקים.
3. נסיון לדחיה - אמנם הדיון בגמ' לגבי המקרה של "מנה שלישי" לכאורה סותר יסוד זה? (שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי. ונחלקו התנאים בדין זה לקמן לז,א, תנא קמא סובר שנותן לשניהם מנה והמנה השלישי יהא מונח עד שיבא אליהו, ור' יוסי סובר שהכל יהא מונח עד שיבא אליהו). הגמ' מנסה לדמות דין זה לדין שלנו, אף ששם אין השנים אוחזים בכסף?
4. תירוץ הדחיה על ידי חידוש - שם הנפקד שמחזיק עבור שני המפקידים אוחז בכסף של שניהם, והוי כאילו שניהם אוחזים בכסף בעצמם, ולכן אומרים שהוא ודאי של אחד מהם.
5. תירוץ הסתירה על ידי דברי הגמ' - אכן הסיבה להבדל בין המקרים הוא שבמקרה זה הכסף הוא ודאי של אחד מהם בלבד, ולכן אין חולקים כי החלוקה אינה יכולה להיות אמת. **לעומת זאת בטלית יתכן שהוא באמת של שניהם, שיתכן ששניהם הרימו את הטלית בבת אחת, ואם כן החלוקה צודקת, ולכן חולקים.**
6. נסיון להקשות על התירוץ הזה - המקרה של "שנים אדוקים בשטר" נראה דומה יותר למקרה של "מנה שלישי", שגם שם לכאורה אין החלוקה יכולה להיות אמת, ובכל זאת הגמ' (ז,א) מדמה את המקרה למשנה שלנו, כיון ששניהם אדוקים בשטר?
7. תירוץ הקושיא על ידי חידוש - **אולם יש לומר שגם שם בשנים אדוקים בשטר החלוקה יכולה להיות אמת, שיתכן שהלוח שילם חצי מן המלוה אל המלוה, ואם אנו פוסקים יחלוקו, זהו דין אמת. אולם אין לומר כן במקרה של "מנה שלישי" שאין זו הדרך שאחד יקנה לחבירו מנה שנמצא ביד אדם שלישי, ולכן יהא מונח.**
8. על פי היסוד הזה, קושיא על היסוד הראשון - לכאורה יתכן גם בארבא שהוא של שניהם, ואם נפסוק "יחלוקו" החלוקה יכולה להיות אמת, ולמה אומרים שם "כל דאלים גבר"?
9. אכן שני היסודות נכונים - אמנם החלוקה יכולה להיות אמת, אבל שם אין הם מוחזקים בו, ולכן הוי דין של כל דאלים גבר.

יוצא לפי התוס' שיש שני תנאים כדי שנאמר יחלוקו: (א) אוחזין, (ב) והחלוקה יכולה להיות אמת.

לפי תוס' יש שלשה חילוקי דינים:

(א) אוחזין והחלוקה יכולה להיות אמת – יחלוקו

(ב) אוחזין והחלוקה אינה יכולה להיות אמת – יהא מונח עד שיבוא אליהו

(ג) לא אוחזין – כל דאלים גבר

10. דברי סומכוס - סומכוס יש לו סברא אחרת והוא סובר שיש לומר יחלוקו גם כשאין את שני התנאים, אף אם אין אוחזים ואף אם החלוקה אינה יכולה להיות אמת. לפי סומכוס יש רק תנאי אחד לדין יחלוקו והוא דררא דממונא. כלומר, אם יש ספק לבית דין גם בלי טענותיהם, אומרים יחלוקו.

לפי תוס' (והרא"ש)

הדין העיקרי:

כל דאלים גבר

----< (יוצא מן הכלל) ----< אוחזין – יחלוקו

----< (יוצא מן הכלל) אוחזין ואין החלוקה יכולה להיות אמת – יהא מונח

המקרים שיש לדון עליהם לפי כל הראשונים

שנים אוחזין – מציאה	- יחלוקו
שנים אוחזין – מקח וממכר	- יחלוקו
מנה שלישי	- יהא מונח עד שיבוא אליהו
שנים אדוקים בשטר	- יחלוקו
ארבא	- כל דאלים גבר
שני שטרות ביום אחד	- יחלוקו או שודא דדייני
מחליף פרה בחמור וילדה	- יחלוקו
שנים אומרים "אני ארגתיה"	- מחלוקת ראשונים – יחלוקו או יהא מונח

החלוקה יכולה להיות אמת

במקרה ששניהם אומרים אני ארגתיה, איך החלוקה יכולה להיות אמת?

ששניהם ארגו את זה ביחד.

במקח וממכר איך החלוקה יכולה להיות אמת?

פלפולא חריפתא

במקרה של נקט זוזי מתרוייהו – הם קנו בשותפות

במקרה של נקט זוזי מחד – אחד הקנה לו לשני מחצה של המקח.

שיטת הרא"ש

רש"י ב, א ד"ה במקח וממכר
תוס' בבא בתרא לד, ב ד"ה ההוא ארבא

ש"ך חו"מ עו, סק"ז וסימן ש, סק"ה
קצות החושן קלח, א; שסה, א
תומים קלח, ב
נתיבות המשפט קלח, ג ובהקדמה לסי' עו

קצות החושן קלח, א

ושאין לו בה פחות. בתוס' רפ"ק דמציעא (ב, א ד"ה ויחלוקו) כתבו, דלא דמיא להך מנה שלישי דקי"ל מונח, דהתם אי אפשר לחלוקה להיות אמת, דאין דרך שיקנה לו החצי אחרי שהוא מופקד ביד חבירו וע"ש. והרא"ש (ב"מ פ"א ס"א) כ' טעמא דמנה שלישי, דשאני התם דקודם שנודע מחלוקתו ידוע לנפקד שאינו של שניהם, דאומר אחד מכם הפקיד ע"ש. ובתומים (סק"ב) כ' להקשות בטעמא דהרא"ש וז"ל: אך לטעם זה קשה דלקמן (סימן רכב סעיף א) הביא הטור וש"ע במקח בישנו ביד המוכר, וקיבל המוכר משניהם חד מדעתיה וחד בע"כ יחלוקו. והא ידוע למוכר קודם מחלוקתם שאינו של שניהם, כי לא קיבל רק מאחד מהם, והיינו הך דנפקד. ואם דעת הרא"ש לחלק דשם במקח וממכר יכולה להיות החלוקה אמת, משא"כ התם דאין דרך שיקנה אחרי שהוא ביד אחר, והוא דעת התוס', לא היה צריך הרא"ש לחלק בהך חלוקה, דקודם מחלוקתם היה ידוע לנפקד שאינו של שניהם, שהיא חלוקה וסברא חדשה מה שלא נזכר בדברי התוס'. וע"ש שהניח בצ"ע. וקושיא זו תקשי נמי לדברי תוס', דכי היכא דגבי מנה שלישי אמרינן דאין החלוקה אמת, כיון שידוע לנפקד שא' הפקיד כולו, תו לא אמרינן שמא זה הפקיד ק"ן וזה ק"ן, ואחרי כן נמי אין דרך שיקנה לחבירו החצי שהוא ביד חבירו, וה"נ במוכר שאומר שלא נתרצה אלא לאחד, וגם אין דרך להקנות א' לחבירו את המחצית אחר שהוא ביד המוכר, וא"כ ה"ל ממש דין נפקד. ומיהו לפמ"ש הש"ך בס' ש (סק"ה) דהיכא דליכא רמאי אפילו בהך דמנה שלישי נמי חולקין ע"ש. א"כ ניחא גבי מוכר בהך דסי' רכב דיחלוקו, דליכא רמאי דכל חד סבור לדידיה הוא דנתרצה. ולא קשה בין לפי' תוס' בין לפי' הרא"ש.

קצות החושן שסה, א

והם חולקים. כתב הש"ך (סק"ג) ז"ל: ומשמע דמדינא חולקין דליכא למימר דחולקין כשיסכימו שניהם דא"כ מאי קמ"ל פשיטא כו'. ועוד דהא הרמב"ם (פ"ה מהלכות שאלה הל' ד) ס"ל דכל היכא דתנן יהא מונח היינו שיהא מונח בידו וכ"כ ר"י, וא"כ אמאי כתבו כאן נותן מנה. אלא ודאי הכא דינא דחולקין, ולא אמרינן יהא מונח דדוקא לעיל (סי' רכב וסי' ש) דתבעי ליה ודאי חד מינייהו רמאי אמרינן הכי, משא"כ הכא כיון שהם עצמם אין יודעין בברי א"כ ליכא רמאי ע"ש. והנה לדעת רש"י רפ"ק דמציעא (ב, א) דס"ל בזה אומר ארגתיה דינא דמונח ומשום דאיכא חד מינייהו רמאי, א"כ ודאי ה"נ היכא שאין יודעין בברי ליכא רמאי כיון דעיקר טעמא דמונח אינו אלא משום רמאי. אבל לשתת תוס' (ב"מ ב, א ד"ה ויחלוקו) והרא"ש (ב"מ פ"א ס"א) אפי' בזה אומר אני ארגתיה חולקין ומשום דהחלוקה יכולה להיות אמת, ובמנה שלישי אין החלוקה אמת, א"כ אפי' ליכא רמאי נמי נראה דינא דמונח. דלשתת תוס' והרא"ש אין הדבר תלוי אלא בדבר שהחלוקה אמת דינא דחלוקה והיכא דא"א להיות אמת דינא דמונח. ואין לומר לדעת תוס' והרא"ש דינא דמונח בעי תרתי שהחלוקה לא יהיה אמת וגם רמאי ובחד מינייהו לא אמרינן מונח. דמסתמת דברי התוס' והרא"ש משמע הך כללא לחוד דהחלוקה אמת או לא. וכן משמע ברא"ש רפ"ק דמציעא שכתב להוכיח דאפי' איכא ודאי רמאי חולקין ז"ל: וכך מוקי בגמ' אהא דקאמר אלא מאי רבנן הא נמי כשאר דמיא, האי מאי אי אמרת בשלמא רבנן התם ודאי האי מנה דחד מינייהו אמרי רבנן יהא מונח הכא דאיכא למימר דתרווייהו היא פלגי בשבועה. ולא הזכיר טעמא דרמאי כדאמר גבי דר' יוסי התם ודאי איכא רמאי הכא איכא למימר דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה אלמא לרבנן כל היכא דאיכא למימר דתרווייהו [כו'] אע"ג דודאי איכא רמאי פלגי בשבועה עכ"ל. ואי נימא דאפי' היכא דאין החלוקה אמת נמי אמרינן חולקין כיון דליכא רמאי, א"כ לרבנן נמי הוי מצי למימר טעמא דרמאי כמו לר' יוסי דבמציאה ומקח ליכא רמאי כדקאמר לר' יוסי, אלא ודאי משמע דרבנן אין הדבר תלוי אלא בחלוקת אמת. והא דכתב הרא"ש כאן חולקין מיירי שהסכימו שניהם.

ומה שהקשה הש"ך כיון דס"ל להרמב"ם מונח היינו בידו כו'. לא ידענא מאי קושיא דודאי היכא דהדין מונח הרי הוא בידו, אבל היכא שהסכימו ביניהן לחלוקה צריך להוציא מחמת ידו לחלוקה ואין לור בו כלום כיון שידוע שאין לו בהם כלום זה פשוט.

ומ"ש הסמ"ע בס"ס קלט בספיקא (דינא) [דדינא] ולא תפיס חד מינייהו דחולקין, היינו משום דספיקא דינא ה"ל כמו ספק דררא דמונח ובזו ודאי חולקין אע"ג דאין חלוקה אמת. וכדמשמע מדברי תוס' רפ"ק דמציעא (ב, א ד"ה ויחלוקו) ז"ל: ולסומכוס אע"ג דאין מוחזקין בו ואין החלוקה יכולה להיות אמת היכא דררא דמונח, פי' שבלא טענותיהן יש ספק לב"ד יחלוקו עכ"ל. וספיקא דינא נמי הוי דררא דמונח דבלא טענותיהם ספיקא דינא לבית-דין. וזה נמי נראה לי בהא דאמרינן בגמ' בכורות (ח, ב) חולקין, ומשום דהתם נמי הוי דררא דמונח וכדמשמע מדברי תוס' בבא מציעא (ק, א ד"ה וליחזי ברשותא) עין שם.

שיעור 2 שיטת הרא"ש

סיכום דברי הרא"ש את א

הרא"ש מסביר כמו תוס', אבל הוא מסביר את התנאי השני באופן אחר: דאיכא למימר 'דתרוייהו הוא', קודם שנודע מחלוקתן. ולכן ב'מנה שלישי', הרא"ש אינו צריך להידחק ולהסביר כמו תוס', שמכיון "שאיין הדרך שיקנה לו החצי אחרי שהוא ביד חברו". לפי הרא"ש ליכא למימר 'דתרוייהו הוא' שהרי עוד לפני שנודע מחלוקתן, ידע הנפקד שהכסף הזה רק של אחד מהם.

כלומר, לפי הרא"ש יש שני תנאים ליחלוקו: (א) אוחזין (ב) ואיכא למימר דתרוייהו הוא.

ממילא לפי הרא"ש יש שלשה חילוקי דינים:

- (א) אוחזין ואיכא למימר שהוא של שניהם – יחלוקו**
(ב) אוחזין, וקודם שנודע מחלוקתן הנפקד יודע שאין הוא של שניהם אלא של אחד מהם – יהא מונח עד שיבוא אליהו
(ג) לא אוחזין – כל דאלים גבר

היסוד של "כל דאלים גבר" – (נדון בהרחבה בכדא"ג בהמשך) הרא"ש נותן לנו הסבר לדין 'כל דאלים גבר'. כשאדם מוחזק בחפץ או מניחים שהחפץ הוא שלו (אנן סהדי). ואף אם אחר מערער על זה, על המערער להביא ראיה (המוציא מחברו וכו'). אולם כשאין האדם מוחזק בחפץ ובאים שנים וטוענים שהוא שלו, אין לבית דין חוב להיכנס לענין, אדרבא בית דין עלול כאן לעשות עוולה אם יפסוק דין חלוקה, שעל ידי זה הם עלולים להוציא בפועל ממון מאחד ולהעביר לשני שלא כדין. לעומת זאת כששנים מוחזקים, בית דין חייב להתערב ולמנוע מצב שאחד יקח את הכל בחזקה, כי אם נפסוק 'כל דאלים גבר' או נותנים אפשרות לאחד לגזול את חברו לפנינו, ולכן פוסקים דין חלוקה.

סברת כל דאלים גבר –

קודם כל ההגדרה: מי שתגבר ידו בכח או בראיות – סומכים על זה. והטעם לכך, כי: בראיות:

(א) מי שהדין עמו קרוב להביא ראיות

בכח:

- (א) מי שהדין עמו מוסר נפשו על ממונו יותר ממה שמוסר גזלן לגזול
(ב) הגזלן אינו מוסר נפשו כל כך, כי יודע שלמחרת השני עלול להביא ראיותיו לבית דין ולהוציאו ממנו.

כשודאי איכא רמאי אבל החלוקה יכולה להיות אמת

אפילו בזה תוס' והרא"ש סוברים "יחלוקו"

תוס' (בב"ד"ה אי) והרא"ש סוברים שאפילו במקרה של 'ודאי רמאי', כגון זה אומר 'אני ארגתיה' וזה אומר 'אני ארגתיה', בכל זאת אומרים יחלוקו. והוסיף הרא"ש שגם

כששניהם טוענים שקנאוה, חולקים, אף שרק אחד מהם נתן את הכסף ובוודאי איכא רמאי.

(וצריכים להסביר כאן, שאף שבודאי איכא רמאי, בכל זאת החלוקה יכולה להיות אמת – כגון שאחד מהם קנה מחצית מהשני, ובמקרה ששניהם אומרים ארגתיה – יתכן שארגוה ביחד.)

ראית הרא"ש הוא מהגמ' בדף ג, א שבניגוד להסבר ר' יוסי, ששם מזכירים את ענין "ודאי איכא רמאי", אצל הסבר דברי רבנן אין הגמ' מזכירה "ודאי איכא רמאי, אלא המנה השלישי הוא ודאי של אחד מהם, יהא מונח עד שיבוא אליהו, ואם יתכן לומר שהוא של שניהם, מחלקים בשבועה. ורואים מכאן שאין ענין "ודאי איכא רמאי" רלבנטי לגבי דינם של רבנן. ומכאן מוכיח הרא"ש שכל מקום שניתן לומר שהוא של תרוייהו מחלקים בשבועה.

שיטה זו של תוס' והרא"ש היא בניגוד לשיטת רש"י. רש"י פוסק שאין דין חלוקה בכל מקרה שיש ודאי רמאי.

שיטת רש"י

ע"פ בפירוש הנימוקי יוסף והר"ן שהולכים בדרך של פירוש רש"י.
נימוקי יוסף במסכתין א,א ד"ה שנים אוחזין
נימוקי יוסף בבא מציעא א,א סוד"ה ואי תנא מקח וממכר בא"ד ומיהו
נימוקי יוסף בבא מציעא א,ב ד"ה גרסי' בגמרא (כל הקטע)
נימוקי יוסף בבא בתרא יח,א ד"ה כל דאלימ גבר

כאמור, דברי התוס' והרא"ש הם בניגוד לדברי רש"י (ב,א ד"ה במקח וממכר).
רש"י שם כותב שבמקרה "זה אומר אני ארגתיה" וכו', שודאי איכא רמאי, תהא מונח עד
שיבוא אליהו.

לפי רש"י גם יש שני תנאים: (א) אוחזין (ב) אין ודאי רמאי. ולפי זה גם לרש"י יש
שלשה חילוקי דינים:

- (א) אוחזין ואין ודאי רמאי – חולקין
- (ב) אוחזין וודאי איכא רמאי – יהא מונח עד שיבוא אליהו
- (ג) לא אוחזין (בין דאיכא ודאי רמאי ובין דליכא ודאי רמאי) – כל דאלימ גבר

(כן משמע מרש"י על המשנה, שכתב שחולקים כשאוחזים "ואין לזה כח בה יותר מזה",
משמע שאם כן היה לו כח יותר מהשני כל דאלימ גבר. וכן דייקו הראשונים [הגהות
מרדכי והגהות מיי"ן] ממה שרש"י כתב דוקא אוחזין, ולכאורה הוא פשוט, שהרי כן כתוב
במשנה ומה בא רש"י להשמיענו [וכן הקשה בשיטה מקובצת], והם דייקו שדוקא אוחזין,
ואם אין אוחזין כל דאלימ גבר. אולם הנחלת דוד, ד"ה ודברי רש"י, דייק אחרת וכתב שרש"י אינו בא לומר אלא שאם רק אחד אוחז
בה הוי מוציא מחבירו ועליו להביא ראיה, אבל אם שניהם אינם אוחזים בה, הוי גם כן דין יחלוקו).

לפי רש"י

הדין העיקרי: כל דאלימ גבר	
יוצא מן הכלל	יוצא מן הכלל
ודאי איכא רמאי – יהא מונח	אוחזין - חולקין

יש אחרונים שפירשו שאפילו לדעת רש"י שבטענת 'אני ארגתיה' יהא מונח וכו', הואיל ויש ודאי רמאי, מכל מקום
במה שידם מגעת, נוטלים. שבזה שהוא אוחז ממש הרי הוא מוחזק גמור ואין להוציא מידו (בית הלוי).

תוס' בבבא בתרא הקשה על פירוש זה שמתייחסים לטעם שהובא בגמ' (ג,א)
להסביר את רבי יוסי, והרי אנו פוסקים כמו רבנן, והטעם שהובא לרבנן הוא דאיכא
למימר דתרווייהו (כלומר שהחלוקה יכולה להיות אמת). ויש שתירצו שבאמת הגמ'
הביאה קודם את הטעם של רבנן, אבל אחר שהביאה הטעם של ר' יוסי (של ודאי רמאי)
הגמ' חזרה בה מהטעם הראשון, ואפילו לרבנן אפשר לומר הטעם של ודאי רמאי.
והוכחה לזה ממה שהקשו בגמ' "בין לרבנן בין לר"י התם גבי חנוני וכו' יהא מונח וכו'
דהא בודאי איכא רמאי". מכאן רואים שגם לרבנן נאמרה סברת ודאי איכא רמאי (נחלת
דוד, בית הלוי).

לפי שיטת רש"י נראה לומר שהוא הדין במקח וממכר, כשרק אחד נתן את הכסף והמוכר אינו זוכר מי נתנו, או שאין המוכר נמצא לפנינו, שאין חולקים את הטלית אף על פי ששניהם אוחזים בה, כיון שבודאי אחד מהם רמאי.

בעיקרון, שיטת הרמב"ן היא כמו רש"י, וכשיש ודאי רמאי אין חולקים. כן כתב הרמב"ן בחידושים שלו לבבא בתרא בשם רבנו חננאל שכשיש וודאי רמאי אין חולקים אפילו כשאוחזים, וכדברי רש"י. ולדעת הטור והרשב"ץ (מובא בשיטה מקובצת) כן היא דעת הרמב"ן בעצמו. אמנם במקרה הספציפי שהביא רש"י יתכן שדעת הרמב"ן שונה. וכן כתב הריטב"א (החדשים) בשם הרמב"ן שכאשר כל אחד אומר 'אני ארגתיה', חולקים, כי אולי אין כאן ודאי רמאי והחלוקה יכולה להיות אמת.

טור חושן משפט קלח

שנים המוחזקין בדבר המיטלטל כל אחד אומר כולו שלי הוא יחלקו ביניהן ויטול כל אחד חציו אחר שישבע שאין לו בו פחות מחציו ואם אמר אחד לחבירו השבע וטול כולו שומעין לו ואם גם השני אינו רוצה לישבע חולקין בלא שבועה ופירש רש"י דוקא שכל אחד טוען שמצאה דאיכא למימר של שניהם היא שהגביהוה כאחד וכן נמי אם כל אחד אומר שקנאו ונתן דמיו למוכר דאיכא למימר לשניהם נתרצה והוא של שניהם אבל אם הוא בגד וכל אחד אומר שארגו שודאי אחד מהם משקר יהא מונח עד שיבא אליהו וכן כתב הרמב"ן דכל היכא שודאי האחד מהם רמאי בין תפשי ביה תרווייהו בין שהוא ביד שלישי יהא מונח עד שיבא אליהו וכל היכא דליכא חד ודאי רמאי חולקין אפילו הוא ביד שלישי: ורבינו יצחק פירש אפי' היכא שאחד מהן ודאי רמאי כגון שכל אחד אומר אני ארגתיו חולקין בשבועה חוץ משנים שהפקידו אצל אחד זה מנה זה מאתים וכל אחד מהם אומר מאתים שלי הם שנוטל כל אחד מנה והמנה השלישית שחולקין עליו יהא מונח עד שיבא אליהו כיון שידוע לנפקד שהוא ודאי של אחד מהם אפילו קודם שבאו לפני ב"ד לחלוק עליו לפיכך יהא מונח עד שיבא אליהו ולזה נוטה דעת א"א הרא"ש ז"ל:

רמב"ן בבא בתרא לד, ב

זה אומר של אבותי וכו' אמר רב נחמן כל דאלים גבר. קשיא ליה לר"ח ז"ל אמאי לא אמרינן יחלוקו וכדאמרינן גבי שנים אוחזים בטלית, וניחא ליה לא אמרו יחלוקו אלא בששניהן אדוקין בה, וכבר פרשתיה בתחלת פרק שנים אוחזין בס"ד. ונקטינן מינה להאי פירושא דפירש רבינו חננאל ז"ל דכל מידי דמנצו עליה בי תרי אי תפסי לה תרווייהו ואפשר דליכא בהו רמאי חולקין בשבועה והיינו מתניתין דשנים אוחזין וכדפרישו לה בגמרא התם. ואי ודאי איכא רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה ותפסי לה נמי תרווייהו יהא מונח עד שיבא אליהו כדינא דשנים שהפקידו אצל אחד. ורומיא דמלתא ופירוקה בריש גמרא דמציעא איתא בהדיא משום דהכא ודאי איכא רמאי והכא איכא למימר דתרווייהו [היא]. והיכא נמי דליתיה לההוא מידי בידיא דחד מינייהו אלא שלישי תפסי ליה, הכי נמי הוי דינא דאי ודאי איכא רמאי היינו מתני' דיהא מונח ואי ליכא רמאי חולקין בשבועה כדאמרן, מדרמינן מתני' דשנים אוחזין אמתני' דשנים שהפקידו אצל אחד, ואמרינן [התם] דודאי (חד) מנה דחד מינייהו יהא אמרי רבנן יהא מונח הכא דאיכא למימר דתרווייהו פלגי בשבועה, ולא אמרינן דהתם כיון דמונח ביד שלישי לא מפיקין ליחלוקו ולא לכל דאלים גבר הילכך יהא מונח, שלא כדברי הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל. ואי ההוא מידי לא תפסי בה תרווייהו וליתיה נמי בידיא דשלישי אלא מונח בסימטא או ברשות הרבים, בין דאיכא ודאי רמאי בין דאפשר דליכא רמאי כגון האי אמר דידי יהא דמידי היא דהוא דומיא דמתני' דמציעא, אי איכא למיקם עלה דמילתא וליכא דררא דמונא למר ולמר דינא הוא דכל דאלים גבר והיינו דרב נחמן, ואי איכא דררא דמונא לתרווייהו יחלוקו בלא שבועה והיינו מתני' דהמחליף פרה בחמור, ואע"ג דלית הילכתא כי היא מתניתין כדאוקמוה בדוכתה כסומכוס, אפי' הכי גמרי מינה להיכא דליכא לאוקמיה לההוא מידי אחזקה דמריה קמא. ואי ליכא למיקם עלה דמילתא בין איכא דררא דמונא בין ליכא דררא דמונא עבדינן שודא דדייני והיינו דשמואל. ובכל הנך דיני בין בדינא דיחלוקו בשבועה או בלא שבועה בין בכל דאלים גבר אי נמי ביהא מונח, הני מילי בבריא ובריא אבל בבריא ושמא בכלהו בריא עדיף דהא ליכא לחד מינייהו חזקה דמונא, אבל היכא דאיכא חזקה דמונא בין דאיתיה השתא ברשותיה, בין דמוקמינן ליה אחזקה דמריה קמא כגון המחליף פרה בחמור לרבנן, אפילו בבריא ושמא חזקה דמונא עדיפא, דלא קיימא לן כסומכוס כלל אלא כרבנן דאמרי זה כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראיה, ואפי' ניזק אומר בריא ומזיק אומר שמא כדאיתא בקמא פרק שור שנגח את הפרה (מ"ו א') ולקמן בפרק הפירות. ומאי שנא משני שטרות דרב אמר יחלוקו ושמואל אמר שודא דדייני. פירוש מדשמואל קא מקשינן דס"ל עידי מסירה כרתי הילכך או כוליה דמר או כוליה דמר ודמיה לזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ומדבר לא קשיא דהא אוקימנא בפרק מי שהיה נשוי כר"מ דאמר עידי חתימה כרתי ועדי חתומי זכין לו ויד שניהם שוה בנכסים דליכא לחד מינייהו זכותא משום הקדמה במקום שאין כותבין שעות, ואלבא דידיה לאו משום ספק חולקין אלא ודאי חשיב ליה שניהם שותפין בו ואפילו באו עדים שזה קדם לזה, אי נמי אפשר דמדבר מקשי ומההוא לישראל דאמרי התם רב נמי כר' אלעזר ס"ל אלא דחלוקה עדיפא, ואע"ג דלאו מסקנא הוא התם.

העמקה בפירוש תוס' והרא"ש

קשה על פירוש רש"י – שנים אדוקים בשטר שיחלוקו, הא התם ודאי איכא רמאי? התומים (קלח סק"ב) תירץ שבשנים אדוקים בשטר אי אפשר לומר שיהא מונח, שהרי אם פוסקים יהא מונח, והלווה באמת חייב למלוה, הרי מעות ההלוואה נשארים בחזקת הלווה, והוא הרויח הכל, והמלוה הפסיד הכל. היסוד ב'יהא מונח' הוא שאחד מפסיד אבל אף אחד לא מרויח, אבל כאן בשטר, אם פוסקים 'יהא מונח' אחד ירויח ואחד יפסיד. אמנם תוס' כבר הקשה את הקושיא הזו משנים אדוקים (ששם יש דין יחלוקו), והמקרה של מנה שלישי (ששם הדין דיהא מונח). תוס' תירצו ששנים אדוקים חולקים, כי החלוקה יכולה להיות אמת, לעומת זאת במנה שלישי, שאין החלוקה יכולה להיות אמת, שאין זו הדרך שאחד יקנה לשני כסף שנמצא אצל הנפקד. כאמור לעיל, אין נוח להרא"ש הדוחק של התוס', ולכן שינה את החילוק הזה וכתב טעם אחר. התנאי השני הוא דאיכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן.

קושית התומים

וכותב התומים שעל הטעם הזה של הרא"ש יש להקשות מהמקרה של מקח וממכר, במקח שנמצא ביד המוכר ואינו יודע לאיזה מהם נתרצה, שפוסקים יחלוקו – הרי מקרה זה דומה מאד לדין מנה שלישי שהרי קודם שנודע מחלוקתן היה ידוע למוכר שאינו של שניהם, שקיבל רק מאחד מדעתיה. ואם נרצה לתרץ שיש לחלק בין מקח וממכר שזוהי הדרך שאחד יקנה לשני, והחלוקה יכולה להיות אמת, היינו כחילוק התוס', ולמה היה צורך להרא"ש לכתוב טעם חדש ושונה מהתוס', אם בסופו של דבר הוא נצרך לאותו חילוק?

הפלפולא חריפתא אמנם כתב שהרא"ש מסכים לתוס' בנקודה זו ואין מחלוקת ביניהם, ואכן במקח וממכר אולי הקנה אחד לשני חצי מהמקח. אך התומים חלק עליו שאינו משמע כן.

אולם הקצות (קלח,א) הוסיף וכתב שקושית התומים קשה לא רק לרא"ש אלא גם לתוס' בעצמם, דהא אין זו הדרך שקונה אחד יקנה לשני דבר שהוא ביד המוכר, וכמו שאין אומרים יחלוקו במנה שלישי, גם במקח וממכר לא היה לנו לומר יחלוקו.

לכאורה, יש שלשה תירוצים אפשריים לקושיא זו על התוס':
1) כתב הקצות (קלח,א) שאכן לפי הש"ך, שסובר שכשליכא ודאי רמאי, חולקים אפילו במנה שלישי, גם במכר אין קושיא שבמכר כל אחד סובר שהמוכר נתרצה לו, ואין כאן רמאי, ולכן הדין הוא שחולקין.

אמנם עיין קצות במקום אחר (שסה) שהוא אינו מסכים עם הש"ך בנקודה זו. ובאמת קשה מאד לומר שתוס' והרא"ש יסכימו עם הדין הזה של הש"ך, שהרי הם הדגישו שהתנאי המרכזי של יחלוקו הוא שהחלוקה יכולה להיות אמת, ולא שליכא ודאי רמאי. לפי תוס' והרא"ש אף אם איכא ודאי רמאי חולקין אם החלוקה יכולה להיות אמת, כמו בדין אני ארגתיה. עד כאן תוכן דברי הקצות.

והאמת יאמר שכל דברי הקצות הם דברי פלא וצריכים עיון. הש"ך כתב שאף במקרה שהחלוקה אינה יכולה להיות אמת חולקים במקרה ששניהם אינם זוכרים כמה הפקידו, ושניהם אינם תובעים את הכסף, וכתב הקצות שמכאן ניתן ללמוד שבמקרה שאין ודאי רמאי חולקים אף שהחלוקה אינה יכולה להיות אמת. אולם אחרי שמעיינים בענין מבחינים שיש שלשה סוגים בענין הזה:

- (א) איכא ודאי רמאי,
- (ב) ליכא ודאי רמאי (כלומר יתכן שיש ויתכן שאין),
- (ג) ודאי ליכא רמאי.

המקרה של הש"ך אינו דומה למקרה שלנו כלל מחמת שתי סיבות.

- (א) הוא דיבר על מקרה של ודאי ליכא רמאי
- (ב) בדין של הש"ך אין חלוקה בשבועה, ובנידון דידן במקח וממכר הדין הוא שחולקין בשבועה, וודאי שאין המקרים דומים.

אחר כך מצאתי שגם הנחלת דוד כתב שדברי הקצות כאן הם דברי תימה. (אמנם יש פלא גם על דברי הנתיבות (קלח,ג) שציטט את דברי הקצות וכתב שכשאין ודאי רמאי אף שהחלוקה אינה יכולה להיות אמת חולקים לפי תוס' והרא"ש).

2) עוד פלא על דברי הקצות מצאנו בשיעורי רבי שמואל יא. הקצות ביסס את הקושיא שלו, על מקרה שהמקח נמצא אצל המוכר, ולכן הוא דומה למקרה של הנפקד. אולם כתב ר' שמואל שניתן לתרץ קושיא זו של התומים והקצות. דין מוכר הוא שונה מדין נפקד. במקרה של הנפקד הכסף נמצא אצל הנפקד, לכן אם הוא זוכר הוא נאמן לומר שהמנה של אחד והמאתים של השני. והוא הדין במקרה של המוכר, כשהמקח עדיין בידו הוא נאמן לומר "לזה מכרתי ולא לזה". אולם בנידון דידן אין המקח בידו, אלא בידי שני הלקוחות, ולכן המוכר אינו נאמן לומר שכך ידוע לו שמכר לאחד ולא לשנים. (כך היא דעת רש"י – שגרס ולא ידעין, שלא כדברי הרי"ף – שגרס ולא ידע). הטעם הוא שכיון שיתכן שהוא אמנם נתרצה לשניהם, לאו כל כמיניה לשנות הדין שלהם מיחלוקו ליהא מונח. רק במקרה של שלישי אנו אומרים כן, ששם ידוע וברור הוא שרק אחד מהם הפקיד המנה השלישי בידו. והחידוש כאן שאחר שהמקח אינו בידו אין המוכר נאמן אף בעובדות המקרה.

3) תוס' כתבו שאין דרך שיקנה לו החצי אחרי שהוא ביד חבירו. ראיתי שאחד האחרונים כתב (מובא באוצר 180) שמטבע אינו נקנה בחליפין, והאפשרות היחידה שהיה ניתן להקנות את הכסף שמונח ביד אדם שלישי הוא במעמד שלשתן, ואם כך היה, הנפקד היה זוכר. לכן אי אפשר להקנות מטבע מאחד לשני אם הוא ביד הנפקד. לפי זה דברי התוס' יוצאים מאד מדוייקים, אין דרך ממש שיקנה לו החצי. (ואף שהאחרונים לא הבינו כך בתוס' הוא פירוש מאד יפה.) מכל מקום לפי זה יש תירוץ פשוט להסביר את ההבדל בין מנה שלישי והמקח וממכר – במנה שלישי אין אפשרות להקנות לו מטבע, ולכן אין החלוקה יכולה להיות אמת, אולם במקח וממכר קונה אחד היה יכול להקנות לקונה השני חצי מהמקח.

האם באמת יש מחלוקת בין תוס' והרא"ש?

שיטת רש"י היא שכשאחד ודאי רמאי אין דין יחלוקו. וכמו שכבר למדנו אפשר לומר בביאור שיטתו, שכשם שאליבא דר' יוסי אין דין חלוקה כשיש ודאי רמאי ויהא מונח עד שיבא אליהו, הוא הדין לפי רבנן שבזה הם מודים שכשיש ודאי רמאי אין דין חלוקה. (כבר ראינו בשם בית הלוי ונחלת דוד שלאחר שהגמ' הביאה את התירוץ לר' יוסי הוא הדין שזה התנאי גם לרבנן).

אמנם בית הלוי (ח"ג לב) הסביר שגם לפי שיטת רש"י צריך שהחלוקה יכולה להיות אמת, וזה העיקר, אלא שרש"י מוסיף שצריך שהחלוקה יכולה להיות אמת על פי טענותיהם, ולכן כששניהם אומרים "אני ארגתיה" אין כאן דין חלוקה, שאע"פ שהחלוקה יכולה להיות אמת - שהרי ניתן לומר כמו הפלפולא חריפתא שיתכן שארגוה ביחד - בכל זאת אין הם טוענים כן, ומכיון שאין החלוקה יכולה להיות אמת על פי טענותיהם, אין כאן דין חלוקה. רק בשנים אוחזים, שיתכן ששניהם הגביהו כאחד ולא הרגישו בזה, הוא דחשיב שהחלוקה יכולה להיות אמת גם על פי טענותיהם.

כאמור, הרא"ש כתב טעם אחר מהתוס' בתנאי השני: אומרים יחלוקו אם איכא למימר דתרווייהו הוא קודם שנודע מחלוקתם, אבל במנה שלישי אין חולקים, שהרי היה ידוע לנפקד שהוא רק של אחד מהם.

כאמור לעיל, התומים כתב שהרא"ש כתב כאן טעם אחר מהתוס' כדי להסביר את הטעם שמנה שלישי אינו בדין חלוקה, והרא"ש לא רצה להיכנס לדוחק של התוס' שאין זו הדרך להקנות לזולת מה שנמצא אצל הנפקד. מכח זה הקשה התומים על הרא"ש מדין מקח וממכר, ששם חולקים, והרי התם ידוע למוכר קודם שנודע מחלוקתם ששל אחד מהם הוא, שהרי לא קיבל כי אם מחד מדעתיה.

אולם מוסיף ר' שמואל שניתן לחלוק על עיקר ההסבר של התומים שקבע שהרא"ש כתב כאן טעם אחר מהתוס', שיתכן שאין תוס' והרא"ש שונים כלל, וכמו שכתב הפלפולא חריפתא שהרא"ש והתוס' מסכימים לדעה אחת. ההסבר לדברי הרא"ש שכתב את הטעם במלים אחרות מאשר התוס' הוא כדי לאפוקי מסברת בית הלוי ברש"י. הרא"ש סובר שאין צורך שהחלוקה יכולה להיות אמת על פי טענותיהם, אלא העיקר הוא שהחלוקה יכולה להיות אמת מצד המציאות "קודם שנודע מחלוקתם" (כלומר גם בלא טענותיהם). והיוצא מן הכלל כאן הוא מנה שלישי, שאף קודם שנודע מחלוקתם אינה יכולה להיות אמת, וכמו שכתבו התוס' שאין דרך שיקנה החצי אחר שאינו בידו.

בדברים הללו יש תירוץ על קושיא שהקשינו על הרא"ש לעיל. לפי מה שהסברנו ברא"ש אין אנו מסתכלים על האמת של שעת החלוקה אלא על האמת בתחילת הספק. אולם שאלנו על הרא"ש למה אין אנו יכולים לומר שמשוהו השתנה מאז תחילת הספק, וכמו במנה שלישי ניתן לומר שאחר כך אחד הקנה לחבירו?

ולפי דברנו עכשיו, אין הכי נמי, גם לפי הרא"ש אנו יכולים לומר כן, אלא עיקר הנקודה של הרא"ש הוא שצריכים ללכת על פי המציאות ולא על פי טענותיהם. ובעצם גם הרא"ש צריך להשתמש עם אותו חילוק של התוס' שלא אומרים שהחלוקה יכולה להיות אמת אם אין זו הדרך לעשות כן.

שיעור 5

שיטת הריב"א

לפי הריב"א בתוס' בבא בתרא לד, ב כדי לומר יחלוקו יש צורך רק בתנאי אחד או אוחזין או שליכא ודאי רמאי.
(א) אוחזין (אפילו איכא ודאי רמאי) – חולקין
(ב) לא אוחזין וליכא ודאי רמאי – חולקין
(ג) לא אוחזין וודאי איכא רמאי (והוא ביד הנפקד) – יהא מונח עד שיבוא אליהו
(ד) לא אוחזין וודאי איכא רמאי – כל דאלים גבר

הטעם שבמקרה ד' סובר הריב"א כל דאלים גבר, שכיון שיש כאן דין מרומה, בית דין מסלקים את עצמם כל זמן שלא הגיע הדין לידם.

לפי ריב"א
הדין העיקרי:
יחלוקו

----- < (יוצא מן הכלל) <---- ודאי איכא רמאי – כל דאלים גבר
----- < (יוצא מן הכלל) ודאי איכא רמאי, והחפץ ביד הנפקד – יהא מונח

הריב"א חולק על תוס' בהבנת תפיסת הנפקד. לפי תוס' תפיסת הנפקד הוא כמו תפיסת שניהם, ושניהם מוחזקים בה. (וכן סוברים הר"ן והנימוקי יוסף). אולם לפי הריב"א תפיסת הנפקד הוא רק תפיסה עבור הבעלים האמיתיים, ולכן לא אומרים יחלוקו (כי לא אוחזין שניהם), וגם לא אומרים כל דאלים גבר (כי אי אפשר להוציא מידו). (וכן סוברים הר"י מגא"ש וההשלמה).

לפי תוס' צריכים לומר שאף שאין הנפקד אוחז עבור שניהם אלא רק עבור הבעלים האמיתיים, הרי מוכרח להיות שמדובר במקרה שהפקידו שניהם בצרור אחד, שאם לא כן הנפקד פשע שאין הוא זוכר, וחייב לתת לשניהם מאתיים. ומכיון שהפקידו בצרור אחד, הוי כאילו אוחז עבור שניהם (אבן האזל).

הריב"א שונה מהנימוקי יוסף בדין ארבא. ריב"א הסביר המקרה של ארבא ששם ודאי איכא רמאי, אולם לפי הנימוקי יוסף בארבא הדין הוא כל דאלים גבר אפילו בליכא ודאי רמאי.

"כל דאלים גבר" ו"יהא מונח"

כאמור לעיל, לפי שיטת התוס' שבמנה שלישי שני המפקידים נחשבים למוחזקים בממון, יש להסביר שאין אומרים יחלוקו בגלל שאין החלוקה יכולה להיות אמת, וכיון שהם מוחזקים, יש להעדיף את המצב הקיים מאשר לנסות לעשות איזה שינוי במצב, ולכן אומרים יהא מונח. אמנם כשאננם מוחזקים, וכמו בדין ארבא, אומרים כל דאלים גבר, שהבעלים האמיתיים יגבר ויביא יותר ראיות לצדו.
אמנם יש צורך להסביר את החלוקה בין ההלכות לפי השיטה של הריב"א וסיעתו שאין המפקידים נחשבים למוחזקים בממון, למה במקרה של מנה שלישי אומרים "יהא מונח" ובמקרה של ארבא אומרים "כל דאלים גבר"?

ריב"א הסביר (בתוס' בבא בתרא שם) שאין אומרים כל דאלים גבר בדין של מנה שלישי משום דלא מפקינן. כוונתו למה שכתוב בגמ' בבא בתרא שם בדין ארבע שאם בית נדין תפס, אין מוציאים מידו. והוא הדין במנה שלישי אין מוציאים את הכסף מיד השליש.

אולם התוס' מקשים על זה שזה רק לפי דעה אחת בגמ', אבל לפי הדעה האחרת שסוברת שם בדין ארבע שמוציאים אף אם בית דין תפס, אין זה מסתדר. ותירץ הנחלת דוד את הקושיא של תוס', שדוקא כשבית דין תפס יש מי שאומר שמוציאים ממנו, ועל דעת כן בית הדין תפס, שאם לא יביא אף אחד מהם ראיה, יוציאו ממנו ויחזור הדין לכל דאלים גבר. אבל במקרה של השליש, לכולי עלמא אין מוציאים ממנו, כיון שמתחילה הפקידו אצלו עד שיבוא הבעלים ויקח את פקדונו. (וכן משמע מדברי הרשב"ם ב"ב שכתב שעל דעת כן בית דין תופס שיוכלו להוציאו במקרה שלא יביאו ראיות).

גם הר"י מג"ש הוא כמו שיטת הריב"א, וההלכה הוא כמו המצב הקיים, דהיינו אם הוא נמצא ביד השליש – יהא מונח, ואם הוא ברשות הרבים – אומרים "כל דאלים גבר".

יחלוקו – תורת ודאי או תורת ספק?

בשיעורי ר' שמואל ד הסתפק בדעת התוס' האם דין יחלוקו הוא בגדר ספק ופשרה או בגדר ודאי.

בדיני ממונות יש שתי הלכות:

(א) דין המוציא מחבירו עליו הראיה, כלומר מספק אין אנו מוציאים ממון מהמוחזק, אף כשיש דררא דממונא גם לתובע. אמנם כשיש דררא דממונא לתובע, אף שיש ספק של מי הממון, בכל זאת הממון נשאר בידיהם של המוחזק. זה דין והלכה בספיקות.

(ב) חזקה שכל מה שתחת יד האדם הריהו שלו. אנו לא מחזיקים אינשי בגזלנא ולכן אם הוא בידו ואין כאן דררא דממונא, כלומר אין לנו סיבה לחשוש שאיננו שלו, אין כאן ספק כלל. ואפילו אם יבוא מישהו ויטען שזה שלו אין טענתו עושה אותו למצב של ספק. בגדר הזה לא שייך דין מוחזק והמוציא מחבירו עליו הראיה. שחזקה זו היא בתורת ודאי ולא בתורת ספק.

במשנתנו יש להסתפק:

אם הדין של יחלוקו הוא רק מכח ספק, שמספקא לן של מי הוא החפץ, ומספק חולקים בין שניהם, כעין פשרה ביניהם, שכיון שכל אחד מהם מוחזק בחציו, ממילא השני הוי בגדר מוציא מחבירו ועליו הראיה, ולכן נשאר ביד כל אחד החצי מספק, ככל דין מוחזק. פשרה זו היא תקנתא דרבנן.

או דילמא כיון שכל אחד ואחד משניהם אוחזין בחציו, יש כאן בירור וחזקה לכל אחד ואחד על חציו שכל מה שתחת ידו הרי הוא שלו, ומה שנותנים לכל אחד ואחד את חציו הוא מתורת ודאי ולא מתורת ספק. דין זה הוא דין דאורייתא.

לכאורה, לפי הריב"א אין להתלבט בשאלה זו. ברור שלפי דבריו יש כאן חלוקה מספק ולא בתורת ודאי, שכיון שהריב"א סובר שגם בלא אוחזין יש דין של יחלוקו, מוכח שדין חלוקה הוא מספק.

לכאורה פשטות לשון התוס' מראה שמדובר בתורת ודאי שכתב "דחשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה הוא", ומשמע מכאן שהחלוקה במשנתנו הוא מדין ודאי, ואינו מדין מוחזק והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכן נראה לומר בסברת הרא"ש ורש"י. אבל בהמשך דברי התוס' משמע להיפך, שכתבו שם לגבי מנה שלישי "וכן במנה שלישי חשיב ההוא שהנפקד תופס בחזקת שניהם כאילו הם עצמם מוחזקים", ושם במנה שלישי בודאי אי אפשר לומר שיש ראייה והוכחה שהוא של שניהם, שהרי בודאי רק אחד הפקיד, והוא של אחד בודאי, ולא שייך לומר שאנן סהדי שהוא של שניהם.

עוד הוסיף הגר"ט (סוף קלה) שיש ראייה מהסיפא של המשנה שמדובר בגדר פשרה וחלוקה מתורת ספק. שהרי שם כתוב שאם יש עדים חולקים בלא שבועה. ודאי שאינו מדובר שם שיש שני עדים שאומרים שהוא של שניהם שאז היו חייבים שבועה כל אחד בחלקו, כדין עדים שאומרים שמעידים על מקצת. אלא ודאי שמדובר שם שיש שני כיתי עדים שמכחישים זה את זה. ודאי שבמקרה כזה אי אפשר להסביר שהוא בתורת ודאי, שהרי יש עדים המכחישים זה את זה, אלא הוא מתוך פשרה וספק חולקים.

שני סוגים של יחלוקו לפי הריב"א

לעיל אמרנו שבשיטת הריב"א אין להתלבט שהוא מתורת ספק ופשרה, שהרי הוא אומר יחלוקו אפילו כשאין אוחזים. אולם לריב"א חולקים כשאוחזים גם כשאיכא ודאי רמאי.

יש שהסבירו את החילוק שבין שני הסוגים של 'יחלוקו' של הריב"א על פי החקירה בטעם יחלוקו, אם הוא מטעם מוחזקות או מטעם ספק. הם הסבירו שהריב"א נוקט את שתי האפשרויות. לכן במקום שאוחזים, ממילא כל אחד מוחזק בחצי, ולכן יחלוקו מצד הדין שהמוציא מחברו עליו הראיה, ולכן הדין כן אפילו במקום שאיכא ודאי רמאי. אולם כשאין אוחזים, ואין מוחזקים כלל, שם הדין הוא יחלוקו הוא מצד ההלכה של ממון המוטל בפסק חולקין – במקום שיש 'עצם ספק' – דררא דממונא.

אוחזין – תורת ודאי

ליכא ודאי רמאי – תורת ספק ופשרה

ריב"א פוסק שכשאוחזין חולקים אפילו בדאיכא ודאי רמאי. ויש לדון מהי המקור של הריב"א בזה? ואולי ניתן לומר שגם הוא סובר כמו הר"י מיג"ש שלמסקנה אין מקבלים את התירוץ של ר' יוסי שבמשנה ליכא ודאי רמאי. אמנם יש להבין למה אוחזין עוזר, שהרי הוא הבין שאוחזין במשנה הוא לאו דוקא.

כל דאלים גבר – סילוק או דין?

אמנם יש לחקור בדין כל דאלים גבר, מה באמת פועל דין זה. לכאורה מדברי הרא"ש כל דאלים גבר הוא דין ובירור. אולם מדברי הרשב"ם (לה, א סוד"ה התם) משמע שאין כאן בירור אלא הוא סילוק של בית דין מלהתערב בענין.

רא"ש – דין – הרי הביא סברא, וכתב לשון של דין – "דין כל דאלים גבר"
ריב"א – סילוק – כיון שלא מפקינן, וכן משמע מרשב"ם ב"ב לד, ב ד"ה לא מפקינן, לה, א
סוד"ה התם
רש"י ותוס' – קשה להכריע

לפי הרא"ש, אם הוא דין, למה כשתפסינן לא מפקינן? ונראה לתרץ שכדא"ג הוא אינו דבר ודאי, אמנם יש סיכוי סביר שהצדק יעשה. אולם גם יש סיכוי שהחפץ יגיע דוקא לגזלן. אכן בית דין רשאים לעשות דין כל דאלים גבר כל עוד שהחפץ לא הגיע לידו, ואז יכולים לסמוך על הסיכוי הסביר יותר. אבל אחרי שהחפץ הגיעו לידו אין הם רשאים להשתתף אפילו בסיכוי קטן של גזל ולכן יהא מונח.

אכן בשו"ת הרא"ש (כלל עז, סק"א) גם משמע שיש כאן מעין סילוק. ויש ליישב את הסתירה בין דברי הרא"ש, שגם לפי הרא"ש הוא סילוק אלא הרא"ש בא להדגיש שאין כאן אנרכיה והפקרות אלא יש חוקים וסברא לענין הזה.

ריב"א

המקרה	הדין	הסברא
אוחזין (אפילו איכא ודאי רמאי)	חולקין	כיון שאוחזין – חזקה שמה שתחת ידו שלו הוא – תורת ודאי
לא אוחזין וליכא ודאי רמאי	חולקין	כיון שלא אוחזין ניתן לעשות פשרה – תורת ספק
לא אוחזין וודאי איכא רמאי (והוא ביד הנפקד)	יהא מונח עד שיבוא אליהו	משום שלא מפקינן – כלומר, כיון שיש לנפקד אחריות על זה אי אפשר לעשות כדא"ג, אף שאיכא ודאי רמאי
לא אוחזין וודאי איכא רמאי	כל דאלים גבר	כיון שיש ודאי רמאי – בית דין לא משתתפים עם דין מרומה – סילוק

תוס' והרא"ש

המקרה	הדין	הסברא
אוחזין והחלוקה יכולה להיות אמת	חולקין	(לכאורה) כיון שאוחזין – חזקה שמה שתחת ידו שלו הוא – תורת ודאי
אוחזין והחלוקה אינה יכולה להיות אמת	יהא מונח עד שיבוא אליהו	אי אפשר לעשות חלוקה – כי החלוקה אינה יכולה להיות אמת, ובית דין לא יעשו דבר שאין סיכוי שהוא יהיה נכון. ואי אפשר לומר כדא"ג – שכיון שהוי כאילו שניהם אוחזין אי אפשר להוציא מידם כדי לעשות כל דאלים גבר
לא אוחזין	כל דאלים גבר	כיון שלא אוחזין - בית דין חושבים שזו הדרך הכי טובה לפתור את הענין (סברת הרא"ש) - דין

רש"י

המקרה	הדין	הסברא
אוחזין וליכא ודאי רמאי	חולקין	(לכאורה) כיון שאוחזין – שלו הוא – תורת ודאי
אוחזין ואיכא ודאי רמאי	יהא מונח עד שיבוא אליהו	אי אפשר לעשות חלוקה – כי איכא ודאי רמאי, ובית דין לא ירצו להשתתף בדין זה כשודאי יש כאן רמאי. ואי אפשר לומר כדא"ג – שכיון שהוי כאילו שניהם אוחזין אי אפשר להוציא מידם כדי לעשות כל דאלים גבר
לא אוחזין	כל דאלים גבר	כיון שלא אוחזין - בית דין חושבים שזו הדרך הכי טובה לפתור את הענין (סברת הרא"ש) - דין

שיעור 6

1. לסיים את הטבלה לפי כל השיטות שלמדנו. (יש להשאיר את שיטת הרמב"ם להמשך).
2. יש לשים לב במיוחד לסוגיא בבבא בתרא לה,א, במקרה של מחליף פרה בחמור ושני שטרות ביום אחד - הרי אין שני המתדיינים אוחזים שם? עיין בבא בתרא לה,א תוס' ד"ה רב ותחילת ד"ה ומאי (4 שורות).
3. איך הריב"א יסביר את הגמרות שם?
4. איך שאר הראשונים יסבירו את הגמרות שם?

שיטות תוס', רא"ש, רש"י וריב"א בהסבר המקרים בבבא בתרא לד-לה

לפי הראשונים שסוברים שכדי שנוכל לומר יחלוקו צריכים כתנאי ששני המתדיינים יהיו אוחזים בחפץ, איך מסבירים את הגמ' בבבא בתרא לד,ב-לה,א "זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי... ומאי שנא משני שטרות היוצאים ביום אחד וכו'" שרב אומר יחלוקו ושמואל אומר שודא דדייני. איך רב יכול לומר יחלוקו, הרי אין הם אוחזים?

בתחילה רציתי לומר שאמנם כן אוחזים שם שהם אוחזים שניהם בשטר שמתייחס לחפץ מסוים או קרקע, ושניהם כאילו אוחזים בדיוק באותו קרקע או חפץ. שגם כששניהם אוחזים באותו שטר, לא על השטר הם רבים אלא על מה שהשטר מסמל. ומה זה משנה אם שניהם אוחזים בשטר אחד או שניהם אוחזים בשני שטרות הרי הם בסופו של דבר מתווכחים על אותו חפץ, וכאילו אוחזים בו.

אולם נראה ברור שאי אפשר לומר כן מחמת שתי סיבות:
(א) לפי תוס' אם מדובר באוחזין במקרה הזה, היה צריך להיות יחלוקו לכולי עלמא.
(ב) למה הגמ' משווה המקרה הזה לכל דאלים גבר, לכאורה ההבדל פשוט – אוחזין שאני!

אלא ברור שצריכים לומר שהגמ' הבינה ששני שטרות אינו מקרה של אוחזין. ואם כן יש לשאול למה לפי רב יחלוקו, אליבא דתוס'?

אמנם פירוש הדבר נראה פשוט שהיחלוקו כאן הוא שונה מהיחלוקו שלנו. תוס' והרמב"ן דנו בענין על מי שאלת הגמ'. תוס' (שם ד"ה רב) כותבים ששאלת הגמ' הוא על שמואל ולא על רב. ההסבר לדבר הוא לפי הלישנא קמא בכתובות (צד,א-ב) רב ושמואל נחלקו אם עדי מסירה כרתי או עדי חתימה כרתי.

הרקע: כלומר אלו עדים עושים את החלות להקנין שיש בשטר? (כמובן, הדיון הזה הוא דוקא בשטרי קנין, אולם בשטרי ראייה דיון זה לא שייך). האם בשעת חתימת העדים או בשעת מסירת השטר? ונחלקו בזה ר' מאיר ור' אלעזר. ר' אלעזר אומר שעדי מסירה כרתי ור' מאיר סובר שעדי חתימה כרתי. רב פוסק כר' מאיר ושמואל פוסק כר' אלעזר. (ועיין נחלת משה שם, במה שכתב בשם החתם סופר, שהסביר את דברי הרשב"ם הקשים).

וכותבים התוס' שלפי הלישנא קמא שם שרב שפוסק כר' מאיר אין שאלת הגמ' מתחילה, שפשוט הוא שהמקרה של זה אומר של אבותי הוא שונה מהמקרה הזה

שאומרים בו יחלוקו. ההסבר לדבריו הוא שלפי ר' מאיר שעדי חתימה כרתי, מכיון שאין הקדמה בשעות, אפילו אם שטר אחד נכתב בבקר ושטר אחד נכתב בערב, הקנין קורה בדיוק באותו זמן – בשניה האחרונה של היום. (יש ראשונים שסוברים שאם היינו יודעים איזו נחתם קודם היינו הולכים על פי זה, אולם תוס' סוברים שאפילו אם אנו יודעים איזו נחתם קודם, אין הקדמה זו משנה כלום).

ממילא לפי רב יחלוקו, שהרי על צד האמת השדה או החפץ הוא של שניהם, ואין כאן אפילו צל של ספק כלל וכלל. שניהם קנו אותו חפץ באותו זמן בשני שטרות. אולם המקרה של "זה אומר של אבותי" ודאי הוא מקרה שונה, ששם יש ספק, ולכן שם פוסקים כל דאלים גבר. אולם לפי שמואל שסובר כר' אלעזר שעדי מסירה כרתי, הגמ' שואלת שפיר, למה אומרים בגמ' במקרה של "זה אומר של אבותי" כל דאלים גבר, למה לא נאמר בזה שודא דדייני. והגמ' מחלקת ששם איכא למיקם עליה דמילתא ויש לחשוש שבית דין יבוא לידי עיוות הדין.

על כן ברור הוא שהיחלוקו של רב כאן הוא בגדר ודאי ממש ולא ספק. יש להדגיש שהחלוקה של רב כאן אינו "תורת ודאי", כלומר כאילו הוא של שניהם, אלא ודאי ממש. אמנם יש לישנא אחרינא בגמ' שתוס' הביאו ושם גם רב פוסק לפי ר' אלעזר, אלא שיש לעשות חלוקה בגלל שיחלוקו עדיפה על שודא. ולפי לישנא זו הדרא קושיא לדוכתא, איפה יש כאן אוחזין?

ונראה לתרץ שגם לפי תוס' יש שני סוגים של יחלוקו – אחד בתורת ודאי ואחד בתורת ספק. ביחלוקו בתורת ודאי צריכים אוחזין ממש, כדי שיהיה מקרה של מוחזקים. אולם ביחלוקו בתורת ספק ופשרה אין צורך שיהיו מוחזקים. ומה הגדר בזה? רואים בסוגיא הבאה של מחליף פרה בחמור – דררא דממונא. כשיש דררא דממונא לשניהם – חולקים אפילו כשלא אוחזים, וכששניהם אין דררא דממונא – חולקים רק כששניהם אוחזים.

ואכן המקור לענין הזה שיש שני סוגים של יחלוקו הוא אמנם הגמ' במחליף פרה בחמור. שם רואים ברור שאין צורך באוחזין, ובכל זאת יחלוקו. והטעם בזה שיש לשניהם דררא דממונא. ומעירים התוס' שכשיש דררא לשניהם, ואין חזקת מרא קמא, גם רבנן מודים לסומכוס שחולקים. (אמנם במחליף פרה בחמור יש חזקת מרא קמא, ולפי רבנן אוקמיה אחזקתיה).

ובאמת זהו ההסבר בסוף דברי התוס' שלנו. תוס' מביא את התנאים ליחלוקו בצורה תמציתית אך מקיפה, ואחר כך בצורה שנראית משונה הם מביאים דעת סומכוס. ולכאורה מה איכפת לי מסומכוס, הרי ההלכה כרבנן? אלא על פי דברי התוס' בבבא בתרא הדברים ממש מעירים עינים. אכן צריכים אוחזים רק כשאין דררא דממונא, אבל כשיש דררא דממונא לשניהם (וכמובן אין חזקה אחרת, כמו חזקת מרא קמא) גם רבנן מודים לסומכוס שיחלוקו. ולכן תוס' הביאו את דעתו.

קשה על הריב"א מהגמ' הללו

לכאורה הגמרות הללו הם ראייה חזקה לדברי הריב"א שסובר שבכל מקרה שליכא ודאי רמאי יחלוקו, ואין צורך באוחזין – וכך הם שני המקרים בגמרות הללו, שני שטרות, ומחליף פרה בחמור.

אולם אחרי המחשבה נראה שיש לומר דוקא להיפך, הגמ' שם היא קושיא חזקה נגד שיטת הריב"א. הגמ' שאלה על הדין של כל דאלים גבר מהמקרים, שני שטרות שיוצאים ביום אחד, וכן המחליף פרה בחמור - ולפי הריב"א ההבדל לכאורה פשוט -

שיטת הריב"א היא שאומרים כל דאלים גבר רק כשיש ודאי רמאי, ובמקרים הללו אין ודאי רמאי, (ובמקרה של "זה אומר של אבותי" יש ודאי רמאי), ולמה הגמ' לא תירצה כן? ואכן זוהי אחת הקושיות של התוס' בבבא בתרא על הריב"א. והתקשיתי למצוא תירוץ לדברי הריב"א.

מערכה א יחלוקו שיטת הרשב"א והר"י מיג"ש

ע"ן: רשב"א ב,א ד"ה וזה ישבע

רשב"א ג,א ד"ה אפילו תימא ר' יוסי

רשב"א בבא מציעא ב,ב ד"ה אפילו תימא בן ננס

אפי' תימא בן ננס הכא מי ימר דאיכא שבועת שוא דילמא תרוייהו בהדי הדדי אגבהוה. ואע"ג דאוקימנא סיפא במקח וממכר ובדנקיט מחד מדעתיה ומחד בע"כ, התם נמי כיון דאין בעל המקח נאמן ואי אתה מאמינו למי משניהם מכר מדעתו אף אתה אינו מאמינו כלל ואני אומר שמא לשניהם נתרצה, א"נ באומר כל מי שקודם ונותן לי דמים יקנה והם זרקו לו בבת אחת דבהדי קנאוה:

ר"י מג"ש בבא בתרא לד,ב ד"ה כל דאלים גבר

רמב"ן בבא בתרא לד,ב ד"ה זה אומר

זה אומר של אבותי וכו' אמר רב נחמן כל דאלים גבר. קשיא ליה לר"ח ז"ל אמאי לא אמרין יחלוקו וכדאמרין גבי שנים אוחזים בטלית, וניחא ליה לא אמרו יחלוקו אלא בששניהן אדוקין בה, וכבר פרשתיה בתחלת פרק שנים אוחזין בס"ד. ונקטינן מינה להאי פירושה דפירש רבינו חננאל ז"ל דכל מידי דמנצו עליה בי תרי אי תפסי לה תרוייהו ואפשר דליכא בהו רמאי חולקין בשבועה והיינו מתניתין דשנים אוחזין וכדפרישו לה בגמרא התם. ואי ודאי איכא רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה ותפסי לה נמי תרוייהו יהא מונח עד שיבא אליהו כדינא דשנים שהפקידו אצל אחד. ורומיא דמלתא ופירושה בריש גמרא דמציעא איתא בהדיא משום דהכא ודאי איכא רמאי והכא איכא למימר דתרוייהו [היא]. והיכא נמי דליתיה לההוא מידי בידא דחד מינייהו אלא שליש תפיס ליה, הכי נמי הוי דינא דאי ודאי איכא רמאי היינו מתני' דיהא מונח ואי ליכא רמאי חולקין בשבועה כדאמרן, מדדמינן מתני' דשנים אוחזין אמתני' דשנים שהפקידו אצל אחד, ואמרין [התם] דודאי (חד) מנה דחד מינייהו היא אמרי רבנן יהא מונח הכא דאיכא למימר דתרוייהו פלגי בשבועה, ולא אמרין דהתם כיון דמונח ביד שליש לא מפקינן ליחלוקו ולא לכל דאלים גבר הילכך יהא מונח, שלא כדברי הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל. ואי ההוא מידי לא תפסי בה תרוייהו וליתיה נמי בידא דשליש אלא מונח בסימטא או ברשות הרבים, בין דאיכא ודאי רמאי בין דאפשר דליכא רמאי כגון האי אמר ידידי היא והאי אמר ידידי היא דהוא דומיא דמתני' דמציעא, אי איכא למיקם עלה דמילתא וליכא דררא דממונא למר ולמר דינא הוא דכל דאלים גבר והיינו דרב נחמן, ואי איכא דררא דממונא לתרוייהו יחלוקו בלא שבועה והיינו מתני' דהמחליף פרה בחמור, ואע"ג דלית הילכתא כי ההיא מתניתין כדאוקמוה בדוכתה כסומכוס, אפי' הכי גמרי מינה להיכא דליכא לאוקמיה לההוא מידי אחזקה דמריה קמא. ואי ליכא למיקם עלה דמילתא בין איכא דררא דממונא בין ליכא דררא דממונא עבדינן שודא דדייני והיינו דשמואל. ובכל הנך דיני בין בדינא דחלוקו בשבועה או בלא שבועה בין בכל דאלים גבר אי נמי ביהא מונח, הני מילי בריא ובריא אבל בבריא ושמא בכולהו בריא עדיף דהא ליכא לחד מינייהו חזקה דממונא, אבל היכא דאיכא חזקה דממונא בין דאיתיה השתא ברשותיה, בין דמוקמינן ליה אחזקה דמרה קמא כגון המחליף פרה בחמור לרבנן, אפילו בריא ושמא חזקה דממונא עדיפא, דלא קיימא לן כסומכוס כלל אלא כרבנן דאמרי זה כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראיה, ואפי' ניזק אומר בריא ומזיק אומר שמא כדאיתא בקמא פרק שור שנגח את הפרה (מ"ו א') ולקמן בפרק הפירות. ומאי שנא משני שטרות דרב אמר יחלוקו ושמואל אמר שודא דדייני. פירוש מדשמואל קא מקשינן דס"ל עידי מסירה כרתי הילכך או כוליה דמר או כוליה דמר דמריא דזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ומדבר לא קשיא דהא אוקימנא בפרק מי שהיה נשוי כר"מ דאמר עידי חתימה כרתי ועדי חתימו זכין לו ויד שניהם שוה בנכסים דליכא לחד מינייהו זכותא משום הקדמה במקום שאין כותבין שעות, ואליבא דידיה לאו משום ספק חולקין אלא ודאי חשיב ליה ששניהם שותפין בו ואפילו באו עדים שזה קדם לזה, אי נמי אפשר מדבר מקשי ואההוא לישנא דאמרי התם רב נמי כר' אלעזר ס"ל אלא דחלוקה עדיפא, ואע"ג דלאו מסקנא הוא התם.

1. ללמוד ולסכם בטבלה את שיטת הר"י מיג"ש. להבנת הר"י מיג"ש

יש ללמוד בעיון את הקטעים ברשב"א שמסביר את שיטת הר"י מיג"ש היטב.

2. מהי ההגדרה של דררא דממונא לפי כל שיטה בטבלה?

ע"ן: גמ' שלנו ב,ב לימא מתניתין דלא כסומכוס וכו' והתוס' שם.

שיטה מקובצת ב,ב ד"ה דררא דממונא בא"ד אלא הכי פירושה

ריטב"א ב,ב ד"ה אפילו תימא סומכוס

ההגדרה של הרא"ש והריב"א אינם מובאים בפירוש. פירוש הר"י מיג"ש ניתן

למצוא ברשב"א. הסבר הנימוקי יוסף הוא בבא בתרא יח,א ד"ה דררא דממונא

3. מהו המקור ומהי הסברא של דברי הר"י מיג"ש בדין יחלוקו?

שיטת הרשב"א והר"י מגא"ש

הבסיס לשיטת התוס' והרא"ש הוא מהגמ' לקמן (ג,א) שמסבירה את החילוק לפי חכמים בין הדין של מנה שלישי והדין של טלית, שבטלית החלוקה יכולה להיות אמת, מה שאין כן במנה שלישי. ומכאן מסיקים שזו הסברא הקובעת אם חולקים או לא. אולם הרשב"א (ד"ה וזה ישבע וד"ה אפילו תימא) כותב שאין ללמוד את ההלכה מהמשא ומתן של הגמ' בזה, שכל זה לא נאמר אלא לפי דעת המקשן שסבר שגם במנה שלישי שני המפקידים נחשבים למוחזקים, אולם לפי המסקנה, המשנה מתבארת לפי הסברו של ר' יוחנן שתיקנו את השבועה כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף את טליתו של חברו, נמצא שחלוקה אינה מצד הגדר של הכרעה בספקות, אלא מפני ששניהם אוחזים בטלית ואי אפשר להוציא מידם אלא בדבר מבורר. לפי זה חולקים בטלית בכל מקרה, גם כשיש ודאי רמאי, וגם כאשר אין החלוקה יכולה להיות אמת.

יש לעיין בפנים בדבריו הנפלאים של הרשב"א שלומד את כל הגמ' בצורה שונה ממה שלמדנו עד עכשיו.

הדין והתנאי שלמדנו מתירוץ הגמ' לר' יוסי ורבנן הוא רק לדעת המקשן

יש שתי הוה אמינות לגמ':

(1) שהמשנה הוא בודאי איכא רמאי

(2) שתפיסת השליש הוי אוחזין.

על זה באה הגמ' ומקשה: לימא מתני' דלא כר' יוסי?

על זה באה הגמ' ומתרצת: במשנה ליכא ודאי רמאי.

כלומר אנו דוחים הוה אמינא מספר 1 ונשארים עם הוה אמינא מספר 2.

אולם הדעה הסופית של הגמ' היא אחרת

המסקנה הסופית של הגמ' היא כר' יוחנן שמטרת השבועה היא נגד הגזלן שמוכן לתקוף בגדו של חברו. כלומר, המשנה אכן מדברת על הרמאי, ולכן יש התקנה של שבועה.

ולפי מסקנה זו:

מסקנה מספר 1 נשאר, ומסקנה מספר שנים נדחה, ואמנם אין הנפקד נחשב למקרה של אוחזין.

לפי זה בסופו של דבר המשנה אכן יכול להיות בין לר' יוסי ובין לרבנן.

הרשב"א הביא ראיה לזה, שהרי"ף לא הביא כלל את הדיון של ר' יוסי ולא התירוץ

של הרבנן. הוא הביא את המשנה סתם יחד עם הטעם של ר' יוחנן.

רשב"א ב,א ד"ה וזה ישבע

וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו, קשיא לן מ"ש מזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי דאמר רב נחמן עלה בפרק חזקת הבתים כל דאלימ גבר ואסיקנא טעמא התם משום דלית בה דררא דממונא למר ולמר והכא נמי ליכא דררא דממונא למר ולמר. ותיריך ר"ח ז"ל דשאני הכא משום דתפיסי וכדאמרין בגמ' מאחר שזה תופס ועומד וזה תופס ועומד ושבועה זו למה ואמר' נמי אנו סהדי דמאי דתפיס האי דידיה הוא ומאי דתפיס האי דידיה הוא אלמא תפיסה מהניא כאלו נחלקה הילכך יחלוקו ולא עוד אלא דדייקין עלה בגמ' שבועה זו למה, אבל התם דלא תפסי לה וכן נמי בההיא ארבא דהוה מינצו עלה בי תרי דהתם כגון דקיימא בסימטא הילכך כל דאלימ גבר. ולהאי תירוץא הא דאקשינן בגמ' בסמוך לימא מתני' דלא כר' יוסי דאמר א"כ מה הפסיד הרמאי ואקשינן נמי לרבנן דר' יוסי והא מתני' כשאר דמאי וכו' דלדבריהם הוה לן למימר במתני' יהא מונח עד שיבוא אליהו כההיא דשנים שהפקידו אצל אחד ואע"ג דהתם לא תפסי לה, איכא למימר ההוא מקשה [ס"ל] דיד שלישי שתפוס מחמת שניהם כיד שניהם. ומ"מ נ"ל לפי דעת ר"ח ז"ל דכל שתפוסין ועומדין אין הפרש בין איכא ודאי רמאי לדליכא ודאי רמאי, מדמדמי לה לההיא דזה אומר של אבותי וההיא ודאי חד מינייהו רמאי. [והא דאמר' בגמ' אפי' תימא ר' יוסי התם ודאי איכא רמאי] דמשמע דכל דאיכא ודאי רמאי יהא מונח היינו לדעת המקשה דקסבר דיד שלישי כיד שניהם אבל אנו לא ס"ל הכי וכמו שאני עתיד לכתוב שם בס"ד. ומיהו לעיקר קושיין נ"ל עוד לתרץ דשאני הכא דליכא למיקם עלה דמילתא וכל היכא דליכא למיקם עלה דמילתא יחלוקו, ותדע לך מדאקשי' התם עלה דההיא דרב נחמן מ"ש משני שטרות היוצאים ביום אחד רב אמר יחלוקו ושמואל אמר שוודא דדייני ופרקינן התם ליכא למיקם עלה דמילתא, ואע"ג דאמר שמואל שוודא דדייני התם הוא דאיכא למעבד שוודא הכא לא אפשר לן למעבד שוודא דאין כאן אומדנא כלל מי מהם זכה בה, ואפילו למי שמפרש שם מה שירצו הדיינים לעשות וכדגרסי' בירושלמי שוודא דדייני שאני הכא דתפסי לה תרווייהו:

רשב"א ג,א ד"ה אפילו תימא ר' יוסי

אפי' תימא ר' יוסי התם ודאי איכא רמאי הכא מי יימר דאיכא רמאי. ק"ל הא דאמר' הכא דמתני' דוקא בדליכא רמאי דהא מתני' סתמא קתני ומשמע דל"ש הכי ול"ש הכי כל ששניהם אוחזים בה יחלוקו, ועוד דהא אמר ר"י שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהא כל א' וא' הולך ותוקף בטליתו של חברו ואומר שלי הוא ותוקף שלא כדין משמע ובמתכוין לגזול וא"ת דאינו אלא תוקף מחמת הוראה א"כ היאך הקשו ונימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא והא הכא לא חשיד אממונא אלא דרמינן שבועה עליה כי היכי דלודי ויפרוש מהוראתו, וי"ל דודאי מתני' מילתא פסיקתא קתני, דר' יוחנן נמי משום שלא יהא תוקף בגזל קאמר וקיימא לן כותיה, והא דאוקימנא הכא מתני' בין לר' יוסי בין לרבנן דוקא בדאיכא למימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה איכא למימר דלטעמיה דמקשה קא מוקי לה הכי, דההוא דמקשה לימא מתני' דלא כר' יוסי הוה סבר דיד שלישי כיד שניהם ודמי למתני' דשניהם תופסין בה, וכי היכי דכי מנחה ביד שלישי אמר' יהא מונח בדאיכא רמאי ה"נ אמרינן בדתפסי תרווייהו ואיכא ודאי רמאי, ואליבא דהא סברא קא שקלינן וטרינן בכלה סוגיא דאיתמרא בדר' יוסי ורבנן אבל לר' יוחנן דקא פרי' מתני' כדי שלא יהא כל א' וא' הולך ותוקף בטליתו של חברו אפי' בדאיכא ודאי רמאי היא שנויה ומשום דמתני' מילתא פסיקתא קתני דלעולם כל שתפסין בה יחלוקו ומתני' ודאי דלא כבן ננס, ולטעמיה דר' יוחנן נמי מתני' בין לר' יוסי בין לרבנן אתיא דשאני התם דקיימא ביד אחד הילכך לא יוציא מתחת ידו אלא בדבר מבורר וכדאמרינן התם (ב"ב ל"ד ב') אי תפסיה לא מפיקין אב' מתני' מאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד יחלוקו דאנן סהדי דמאי דתפסי האי דידיה הוא וכמאן דפסק דמי, ומאי דתפסי האי דידיה הוא וכמאן דפסיק דמי, ומן הדין היה דיחלוקו שלא בשבועה והיינו דמתמהינן בגמ' לקמן ומאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד שבועה זו למה אלא שהשבועה מן התקנה היא, ובכלה שמעתין משמע דכלהו סבירא להו הא דר' יוחנן וכדאמר' הכא אפילו תימא סומכוס מתני' תקנת חכמים היא ואמר' רב ששת אמר לך מתני' תקנ"ח ור' חייא אין מתני' וכו' דאלמא כלהו אית להו טעמיה דר' יוחנן, ואביי נמי דאמר חיישי' שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו לא פליג אדר' יוחנן למימר דמתני' ליתא אפי' בדאיכא ודאי רמאי, דטעמיה דאביי בכל ענין שייך, אלא לומר שאלו לא הוה חיישי' לספק מלוה ישנה לא היתה עסק שבועה ביניהן דמגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, אלא מיהו בין למר ובין למר מתני' אפי' בדאיכא ודאי רמאי היא וקיי"ל כותייהו ולא כסוגייתנו זו דאיתאמרא אליבא דמקשה דלית ליה הפרש בין תפסי לה אינהו לתפסי לה שלישי, והכי נמי משמע מדברי הר"ף ז"ל שכתב משנתנו כצורתה ודר' יוחנן ודאביי ולא כתב סוגיא זו כלל ואם היתה סוגייתנו עיקר היה לו לכותבה כדי ללמוד ממנה בדאיכא ודאי רמאי שיהא מונח עד שיבא אליהו, וכבר כתבתי במשנתנו שכן נראה דעת ר"ח ז"ל בתירוץ הקושיא שתיריך והטיל שלו' בין משנתנו לאותה של רב נחמן דזה אומר של אבותי ואף הרב אבן מיגש ז"ל תלמידו של הר"ף ז"ל כתב מפורש כן בב"ב בההיא דרב נחמן, והילכך אפי' זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה יחלוקו ובשבועת כששניהם אדוקים בה. ולא כן דעת רש"י והראב"ד ז"ל:

נראה שזוהי גם שיטת הר"י מגא"ש (בבא בתרא שם) שכתב ככלל שאם שנים אוחזים בחפץ חולקים בשבועה, ולא הזכיר שום תנאי מגביל שהחלוקה יכולה להיות אמת או שאין ודאי רמאי.

לעומת זאת מפרש הר"י מגא"ש שכאשר החפץ או הממון הוא ביד אדם שלישי אומרים שיהא מונח עד שיבוא אליהו, וכשנמצא ברשות הרבים אומרים בזה כל דאלימ גבר.

אמנם הרמב"ן (חידושים לבבא בתרא שם) מקשה על הר"י מגא"ש מסוגייתנו שממנה נראה שיש כללים מוגדרים לדין החלוקה בטלית. אכן נראה כפי שנאמר לעיל, שאין הר"י מגא"ש סובר שצריכים להתחשב בכללים הללו, שנאמרו רק מתוך המשא ומתן שבסוגיא ולא נאמרו להלכתא.

לפי הר"י מגא"ש יש רק תנאי אחד לדין יחלוקו: אוחזין

אכן יש שלשה חילוקי דינים:

(א) אוחזין – יחלוקו

(ב) כשהחפץ או הממון ביד אדם שלישי – יהא מונח עד שיבוא אליהו

(ג) לא אוחזין והחפץ או הממון הוא ברשות הרבים – כל דאלימ גבר

לפי ר"י מגא"ש

הדין העיקרי: אוחזין – יחלוקו	
יוצא מן הכלל	יוצא מן הכלל
ביד הנפקד – יהא מונח	ברשות הרבים – כל דאלימ גבר

סברת הר"י מיג"ש

לכאורה יש לדון לא רק במקור של כל הדעות הללו אלא גם בסברתם. ובענין הזה דינו של הר"י מיג"ש הוא קשה. רש"י סובר שאין לעשות יחלוקו כשיש ודאי רמאי,

ולכאורה הטעם פשוט שאין אנו כבית דין יכולים לעשות שותפות עם רמאי וגזלן. עם כאלו אין לנו עסק. אכן אם יש סיכוי שאין כאן רמאי, אפילו אם הסיכויים אינם גבוהים מאד, יש לנו אפשרות לעשות חלוקה. גם תוס' מסכים עם הרעיון הזה, אלא שהוא דורש עוד פחות מרש"י, ואין צורך שהחלוקה תהיה אמת על פי טענותיהם, אלא אפילו שלא על פי מה שהם טוענים. כל עוד שיש סיכוי אפילו תיאורטי לחלוקת אמת, ניתן לעשות חלוקה. אולם איך ניתן לפרש את דברי הר"י מיג"ש, הרי בית דין ודאי עושים כאן עוולה! ואיך זה יתכן?

אלא נראה להסביר שלפי הר"י מיג"ש כשיש שנים אוחזים אין צורך להסתכל על התמונה הגדולה שאולי אין הכל אמת כאן. אלא מסתכלים על כל אחד מהם לחוד. לאחד שמוחזק אגן סהדי שהחצי שבידיו שלו הוא. על זה יש עדות, אגן סהדי. וכן לשני שהוא מוחזק בחצי השני, החצי הזו הוא שלו. והוא כדבר גמור וסופי, שאין צורך לעיין בזה שוב אולי אין החלוקה אמת. וכן מדויק בדברי הרשב"א שמתיר השיטה הזו: "אלמא תפיסה מהניא כאלו נחלקה".

ר"י מיג"ש - רשב"א הביא ראיה לפירושו במה שכתב ולא כתב הר"י. בדרך זו של הר"י מיג"ש מסביר הרשב"א את שיטת הר"י שהביא את דברי המשנה כצורתה וכן את דברי ר' יוחנן, ולא הזכיר כלל את משא ומתן של הגמ'. ומכאן משמע שהמשנה תמיד נכונה, ובכל מקרה ששנים אוחזים חולקים. והגמ' במסקנה חזרה בה מהתנאים שהביאה תוך משא ומתן של השקלא וטריא.

סוגית שני שטרות היוצאים ביום אחד –

הנפקא מינא אם הקושיא רק משמואל או גם מרב:

לפי הר"י מיג"ש אומרים יחלוקו (מתורת ספק) רק כשליכא למיקם עלה דמילתא

ר"י מיג"ש	תוס' לפי הלישנא קמא	אם לא אוחזים	
		המקרה	הפסק
אם הקושיא גם מרב וגם משמואל	אם הקושיא רק משמואל		
איכא למיקם עלה דמילתא ליכא דררא דממונא	איכא למיקם עלה דמילתא ליכא דררא דממונא	כל דאלימ גבר	זה אומר של אבותי
ליכא למיקם עלה דמילתא ליכא דררא דממונא	ליכא למיקם עלה דמילתא ליכא דררא דממונא	שודא דדייני	שני שטרות ביום אחד
ליכא למיקם עלה דמילתא ליכא דררא דממונא	איכא דררא דממונא (ואפילו איכא למיקם עלה דמילתא)	יחלוקו	מחליף פרה בחמור

ר"י מיג"ש ורשב"א

המקרה	הדין	הסברא
אוחזין ואפילו איכא ודאי רמאי ואפילו אין החלוקה יכולה להיות אמת	חולקין	כיון שאוחזין – חזקה שמה שתחת ידו שלו הוא – תורת ודאי – כאילו כבר חלקה
לא אוחזין והוא ביד אדם שלישי	יהא מונח עד שיבוא אליהו	משום שלא מפקינן – כלומר, כיון שיש לנפקד אחריות על זה אי אפשר לעשות כדא"ג, אף שאיכא ודאי רמאי
לא אוחזין והוא לא ביד אף אחד (אם איכא למיקם עלה דמילתא)	כל דאלים גבר	כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא בית דין אינם פוסקים בענין – סילוק (סוג סילוק שהוא שונה מהריב"א)
לא אוחזין והוא לא ביד אף אחד (אם ליכא למיקם עלה דמילתא, וליכא דררא דממונא, כלומר חסרון ממון לאחד מהם)	שודא דדייני	כיון שאין להם דררא דממונא, ואין כאן חסרון ממון לאחד מהם, עדיף לעשות שודא מאשר יחלוקו. ואין חשש של סתירת הדין בעתיד כי ליכא למיקם עלה דמילתא.
לא אוחזין והוא לא ביד אף אחד (אם ליכא למיקם עלה דמילתא, ואיכא דררא דממונא, כלומר חסרון ממון לאחד מהם)	יחלוקו	כיון שיש להם דררא דממונא יש צד לומר יחלוקו כפשרה – תורת ספק. ואין חשש של סתירת הדין בעתיד כי ליכא למיקם עלה דמילתא.

בכל המקרים הנ"ל הדין כן אפילו בדאיכא ודאי רמאי.

בכל המקרים הנ"ל היינו דוקא:

(א) שכל אחד טוען ברי,

(ב) אין לאחד מהם חזקת מרא קמא.

נקודות נוספות:

לכאורה יש שני הבדלים בין הר"י מיג"ש ופירוש הראשונים האחרים בסוגיא.

- 1) מחליף פרה בחמור הוא מקרה של ליכא למיקם עלה דמילתא (דלא כרשב"ם).
- 2) קושיית הגמ' ממחליף פרה אינה על רב נחמן אלא על שמואל וכפירוש הנוסף הנדחה על ידי רשב"ם.

כבר הזכרנו לעיל שהריב"א שונה מהנימוקי יוסף בדין ארבא. שריב"א הסביר המקרה של ארבא ששם ודאי איכא רמאי, אולם לפי הנמוקי יוסף בארבא הדין הוא כל דאלים גבר אפילו בליכא ודאי רמאי.

במקרה של ודאי רמאי (אני ארגתיה) ושניהם תופסים:

לפי רש"י, רמב"ן (על פי הטור והרשב"ץ בשיטה מקובצת), ר"ן ונ"י – יהא מונח לפי הר"י והרא"ש – יחלוקו
המחבר כנראה פסק כמו ר"י והרא"ש (סמ"ע קלח סק"ו).

6. אמנם יש לעמוד על הדיוק בדברי הנ"ל ד"ה שנים, ששם משמע בבירור שיש כאן חלוקה מתורת ספק. וכן יש לדייק ברש"י עצמו, שמשם הדברים לקוחים.

7. הגדרת דררא דממונא לפי הראשונים

8. הקשר בין ההגדרות והחקירה תורת ודאי ותורת ספק

היש אומרים בפירוש הרמב"ן

הרמב"ן מביא דעה אחרת שחולקת על שיטה זו וקובעת שאמנם כששניהם אומרים "אני ארגתיה" פוסקים שכל דאלים גבר. לפי שיטה זו הדין תלוי במחלוקת בין ר' יוסי וחכמים, לפי רבי יוסי שאומר על כל סכום הפקדון "יהא מונח" יש לקנוס את הרמאי, וממילא הוא הדין בכל פעם שיש ודאי רמאי יש לקנוס אותו. אולם חכמים חולקים וסוברים שאין לקנוס את הרמאי, ורק המנה השלישי יהא מונח, ולכן בכל פעם שאין בית דין עושים דין חלוקה עדיף לפסוק כל דאלים גבר.

לפי שיטה זו, כך יש להסביר את מהלך הגמ'. כשהגמ' הביאה את הדין של מנה שלישי לא התכוונו לומר שגם בטלית ראוי לומר שיהא מונח ולא יחלוקו, שדין יהא מונח שייך רק במנה שלישי, שהכסף כבר נמצא ביד שלישי. אלא סברת המקשן היתה שבטלית יש לומר "כל דאלים גבר", ואף על פי שבמנה שלישי אומרים "יהא מונח", כאמור היינו בגלל שהוא כבר נמצא ביד השלישי. ולפי זה אכן הגמ' עונה, שבטלית חולקים, כיון שיש אפשרות שהחלוקה תהיה אמת או שאין ודאי רמאי, אבל כאשר אין החלוקה יכולה להיות אמת, או כשיש ודאי רמאי – אומרים כל דאלים גבר, אפילו כששניהם אוחזים בטלית, כגון כששניהם אומרים "אני ארגתיה" או במקח וממכר, כשרק אחד נתן את הכסף.

המקרה	הדין	הסברא
אוחזין וליכא ודאי רמאי	חולקין	כיון שליכא ודאי רמאי, עדיף לעשות פשרה – תורת ספק
איכא ודאי רמאי והוא ביד אדם שלישי	יהא מונח עד שיבוא אליהו	אי אפשר לעשות חלוקה – כי איכא ודאי רמאי, ובית דין לא ירצו להשתתף בדין זה כשודאי יש כאן רמאי. ואי אפשר לומר כדא"ג – שכיון שהוי כאילו שניהם אוחזין אי אפשר להוציא מידם כדי לעשות כל דאלים גבר
איכא ודאי רמאי בין כשאוחזין ובין כשלא אוחזין	כל דאלים גבר	כיון שאיכא ודאי רמאי בית מסתלקים מהדין – לא מזדקקין להו - סילוק

10. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם פסק את הדין של שנים אוחזים כלשון המשנה בלי לפרט, ומשמע לכאורה שסובר שחולקים גם כששניהם טוענים שעשו את הכלי וכל כיוצא בזה, ואפילו כשאחד מהם ודאי רמאי. וכן כותב המגיד משנה.

עוד כתב הרמב"ם דין יחלוקו גם כשיושבים בצד ערימה של חטים ומונחת בסימטא או בחצר של שניהם.

הגהות מיי' הסביר שפסק הרמב"ם הוא כמו הריב"א, שאוחזין הוא לאו דוקא. הטור (קלט) הסביר דין זה של רמב"ם, שכיון שיושב בצדו של הערימה הוא כאלו מוחזק בו, והרמב"ם באמת פסק כמו התוס'.

טור, טור חושן משפט סימן קלט

כתב הרמב"ם שנים אוחזין בכלי או שהיו יושבין מצד ערימה של חטין המונחת בסימטא וכל אחד אומר כולה שלי ישבע כל אחד בנקיטת חפץ שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו ע"כ אפשר שר"ל כיון שמונחת בסימטא שהוא מקום הראוי לקנות ושניהם יושבים בצדה חשוב כאילו שניהם מוחזקים בו:

הנתיבות (שם סק"א) שאל על דין זה שהרי אין קנין בישיבה. ותירץ דמדובר כאן שהוא בתוך ד' אמות, ולכן נקנה המציאה בקנין ד' אמות (שהרי במקח וממכר אין קנין ד' אמות), ומחלוקתן הוא מי הקדים להיכנס בתוך ד' אמות.

לפי ההסבר של הגהות מיי' שאוחזין הוא לאו דוקא, צריכים להסביר מתי אומרים יחלוקו ומתי אומרים כל דאלים גבר. לכאורה החילוק חייב להיות כמו בגמ' אם יש ודאי רמאי או שהחלוקה יכולה להיות אמת. לפי זה יוצא שמה שהרמב"ם כותב כאן דין יחלוקו הוא רק במקרה שהחלוקה יכולה להיות אמת ואין ודאי רמאי, אמנם אין הרמב"ם מזכיר מילה לגבי הגבלה זו.

אכן בשו"ע (קלח,א) הדברים מופיעים כלשון הרמב"ם. והסמ"ע (סק"ו) כותב שכיון שסתם את הדברים חולקים גם כשיש ודאי רמאי. ולכאורה צ"ע בהסבר הדברים. אמנם אם נסביר כמו הטור שגם להרמב"ם צריך אוחזין ניתן לומר שהרמב"ם הולך בזה כמו הרי"י מיג"ש, שצריך רק אוחזין, ואפילו אם יש ודאי רמאי. והוא הדין למהלך של הגהות מיי', שהרמב"ם כמו הריב"א, אם אוחזין יחלוקו אפילו אם ודאי איכא רמאי.

בהלכות מכירה פסק הרמב"ם שבמקרה ששנים נתנו מעות והמוכר לא זוכר למי הסכים למכור, חולקים את המקח ואת הדמים, בין אם המקח בידו של המוכר ובין כששניהם אוחזים במקח. בבית יוסף הסביר שכששניהם אוחזים במקח, זהו כפשט לשון המשנה, אולם כאשר המקח בידו של המוכר חולקים, משום שהוא מוחזק במקח בשביל אחד מהם, והרי זה כאילו שניהם אוחזים בו. הסבר זה של ה"ב"י הוא דומה לסברה הנזכרת בתוס' בדין מנה שלישי, ששניהם נחשבים למוחזקים מפני שהכסף ביד השליש. לפי זה יוצא שבמנה שלישי שפוסקים "יהא מונח" ואין חולקים, מפני שיש ודאי רמאי או שאין החלוקה יכולה להיות אמת, ומכאן נמצינו למדים שגם כשמוחזקים אין אומרים תמיד "יחלוקו". מסקנה זו סותרת לכאורה את ההבנה הפשוטה בדברי הרמב"ם שהזכרנו לעיל, שבמוחזקים תמיד חולקים, גם כשיש ודאי רמאי או שאין החלוקה יכולה להיות אמת.

לכן נראה שיש לחלק בין החלוקה הזו בהלכות מכירה והחלוקה בהלכות טוען ונטען. במקרה של מכירה אין שום הפסד לאף צד אם חולקים את הכסף ואת המקח, ולכן אין שום סיבה לא לחלק. לעומת זאת כשיש הפסד אם חולקים, יש להבדיל בין המקרים – ובמקרה ששניהם מחזיקים ממש תמיד חולקים, אולם כשאין הם מוחזקים ממש ואחד מהם ודאי רמאי או שהחלוקה אינה יכולה להיות אמת – אומרים שיהא מונח עד שיבוא אליהו.

סיכום שיטות - יחלוקו

תוס' - שני תנאים – אוחזין והחלוקה יכולה להיות אמת
רא"ש – שני תנאים – אוחזין איכא למימר 'דתרוייהו הוא' קודם שנודע מחלוקתן
רש"י – שני תנאים – אוחזין וליכא ודאי רמאי
ריב"א והשלמה – תנאי אחד – אוחזין או ליכא ודאי רמאי
רשב"א ור"י מגא"ש – תנאי אחד - אוחזין
נמוקי יוסף – שני תנאים – אוחזין וליכא ודאי רמאי (שונה מרש"י במקרה של אוחזין ודאי
איכא רמאי, שהוא סובר כדא"ג, ורש"י סובר יהא מונח)
רמב"ם – נחלקו בדבריו אם הוא דורש אוחזין או לא, ואם הוא כתוס' או כריב"א.

שיטת בעל ההשלמה

(בסופו של דבר לא עסקתי בשיטת בעל ההשלמה בשיעורים)

בעל ההשלמה גם מסכים עם הר"י מגא"ש שכל מקום ששנים אוחזים חולקים בלי שום גדר מגביל. אולם שיטתו שונה מהר"י מגא"ש שהוא סובר שהדין שבגמ' לא נאמר רק מתוך משא ומתן אלא יש לו השלכה להלכה, והוא במקרה שאין בעלי הדין מוחזקים, וכמו במקרה של מנה שלישי – ושם קובעת הגמ' שהדין תלוי בשאלה אם החלוקה יכולה להיות אמת, אם כן חולקים, ואם לאו אומרים שיהא מונח עד שיבוא אליהו. לכאורה, לפי בעל ההשלמה יש תנאי אחד לדין יחלוקו: אוחזין א החלוקה יכולה להיות אמת

אכן לפי דבריו יש ארבעה חילוקי דינים:

(א) אוחזין – יחלוקו

(ב-ג) לא אוחזין כשהחפץ או הממון ביד אדם שלישי –

(ב) אם החלוקה יכולה להיות אמת – חולקים

(ג) אם אין החלוקה יכולה להיות אמת - יהא מונח עד שיבוא אליהו

(ד) לא אוחזין והחפץ או הממון הוא ברשות הרבים – כל דאלים גבר

אמנם יש לשאול על שיטה זו מדוע בדין ארבע פוסקים כל דאלים גבר, הרי שם למרות שהוא מקרה שאין אוחזים, החלוקה יכולה להיות אמת, והיה צריך להיות דין יחלוקו, ולא כל דאלים גבר.

שאלה זו דומה מאד לשאלת התוס' על שיטת הריב"א בבבא בתרא, שגם לשיטתו יוצא שחולקים אף כשאין מוחזקים, ולמה בארבע הדין שונה?

אמנם כבר כתב הנחלת דוד שהגדר הקובע אינו אם החלוקה יכולה להיות אמת אלא אם יש בודאי רמאי. ההסבר שהדין תלוי בשאלה אם החלוקה יכולה להיות אמת נאמר רק בתחילה לפי חכמים, אבל כיון שאחר כך נאמר הסבר אחר בדברי רבי יוסי, שהכל תלוי אם יש בודאי רמאי, אין אומרים שיחלוקו אלא אומרים שכל דאלים גבר. וכן נראה שצריכים להסביר את בעל ההשלמה, למרות שלשונו לא כל כך משמע כן. אמנם כן מוכח מדברי המאירי, שהביא את דעת "חכמי הדורות" שהם ידועים כשיטת ההשלמה, ופירש את דבריהם שאם אינם אוחזים בחפץ, הדין תלוי אם יש בודאי רמאי.

לכן יש לתקן ולומר לפי בעל ההשלמה יש תנאי אחד לדין יחלוקו: אוחזין א אין ודאי רמאי

אכן לפי דבריו יש ארבעה חילוקי דינים:

(א) אוחזין – יחלוקו

(ב-ג) לא אוחזין כשהחפץ או הממון ביד אדם שלישי –

(ב) אם אין ודאי רמאי – חולקים

(ג) אם יש ודאי רמאי - יהא מונח עד שיבוא אליהו

(ד) לא אוחזין והחפץ או הממון הוא ברשות הרבים – כל דאלים גבר

לפי זה יוצא ששיטת בעל ההשלמה היא ממש כשיטת הריב"א.

לפי ההשלמה

הדין העיקרי:

יחלוקו

-----< (יוצא מן הכלל) -----< ודאי איכא רמאי – כל דאלים גבר

-----< (יוצא מן הכלל) ודאי איכא רמאי, והחפץ ביד הנפקד – יהא מונח

המקרה	הפסק	תוס'	רא"ש	רש"י	ריב"א	ר"י מגא"ש רשב"א	נימוקי יוסף	רמב"ם
התנאים ליחלוקו	-----	א) אוחזין (ב) החלוקה יכולה להיות אמת	א) אוחזין (ב) איכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן	א) אוחזין (ב) ליכא רמאי	א) אוחזין או ליכא רמאי	א) אוחזין	א) אוחזין (ב) ליכא רמאי	
המקור לתנאים	-----	א) אוחזין במשנה דוקא, תירוץ הגמ' לרבנן	א) אוחזין במשנה דוקא, תירוץ הגמ' לר' יוסי	א) אוחזין במשנה דוקא, תירוץ הגמ' לר' יוסי	א) אוחזין במשנה לאו דוקא, תירוץ הגמ' לר' יוסי	א) אוחזין במשנה דוקא, מסקנת הגמ' לר' יוסי כר' יוחנן 15	א) אוחזין במשנה דוקא, תירוץ הגמ' לר' יוסי	
שנים אוחזין	יחלוקו	א) אוחזין והחלוקה יכולה להיות אמת	א) אוחזין דוקא, ואיכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן 2	א) אוחזין דוקא, ליכא רמאי	(לאו דוקא (א) אוחזין) ליכא רמאי	א) אוחזין דוקא (ואיכא רמאי) 10	א) אוחזין דוקא, ליכא רמאי	
יחלוקו בשנים אוחזין תורת ודאי או תורת ספק?	תורת ודאי?	תורת ודאי?	תורת ודאי?	תורת ודאי?	20 ???	תורת ודאי 15	תורת ספק 16	
הגדרת דררא דממונא	ספק לב"ד בלי טענותיהם 17		חסרון ממונ	חסרון ממונ	או חסרון או כמו תוס'?	חסרון (או) ממונ 18	שייכות לממונ 19	
מנה שלישי	יהא מונח עד שיבוא אליהו	א) אוחזין, אין החלוקה יכולה להיות אמת	א) אוחזין, ליכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן 3	א) אוחזין ואיכא רמאי 8 4	לא אוחזין, איכא רמאי והחפץ ביד אדם שלישי 7 9 8	לא אוחזין והוא ביד אדם שלישי	א) אוחזין ואיכא רמאי 11	
שנים אדוקים בשטר	יחלוקו	א) אוחזין, החלוקה יכולה להיות אמת 1	א) אוחזין, איכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן 2	א) אוחזין ודאי רמאי 5	א) אוחזין איכא רמאי 5	א) אוחזין	א) אוחזין ואיכא רמאי 5	
ארבא	כל דאלים גבר	לא אוחזין	לא אוחזין	לא אוחזין	לא אוחזין איכא רמאי	לא אוחזין והוא ברשות הרבים	לא אוחזין (ליכא רמאי) 12	
מקח וממכר	יחלוקו	א) אוחזין, החלוקה יכולה להיות אמת – שאחד הקנה לשני מחצה	א) אוחזין, איכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן 2	א) אוחזין, ליכא רמאי – שניהם סוברים שלהם נתרצה המוכר 21	(לאו דוקא (א) אוחזין) ליכא רמאי – סוברים שלהם נתרצה	א) אוחזין (ואיכא רמאי) 10	א) אוחזין וליכא רמאי	
שני שטרות ביום אחד	יחלוקו או שודא דדייני	יחלוקו שהוא ודאי ממש או מתורת ספק אינו זקוק לאוחזין 14	יחלוקו שהוא ודאי ממש או מתורת ספק אינו זקוק לאוחזין 14	יחלוקו שהוא ודאי ממש או מתורת ספק אינו זקוק לאוחזין 14	יחלוקו ליכא רמאי	יחלוקו שהוא ודאי ממש או מתורת ספק אינו זקוק לאוחזין 14	יחלוקו שהוא ודאי ממש או מתורת ספק אינו זקוק לאוחזין 14	
מחליף פרה בחמור וילדה	יחלוקו	בדררא דממונא ואין כאן חזקת מרא קמא רבנן מודים לסומכוס 13	בדררא דממונא ואין כאן חזקת מרא קמא רבנן מודים לסומכוס	בדררא דממונא ואין כאן חזקת מרא קמא רבנן מודים לסומכוס	יחלוקו ליכא רמאי	בדררא דממונא ואין כאן חזקת מרא קמא רבנן מודים לסומכוס	בדררא דממונא ואין כאן חזקת מרא קמא רבנן מודים לסומכוס	
שנים אומרים "אני ארגתיה"	נחלוקו הראשונים	יחלוקו – אוחזין והחלוקה יכולה להיות אמת – שארגוה ביחד	יחלוקו – אוחזין, איכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן 2	יהא מונח- אוחזין, איכא רמאי	יחלוקו – אוחזין או ליכא רמאי	יחלוקו – אוחזין	יהא מונח – אם אוחזין ודאי איכא רמאי	
הדין העיקרי	-----	כל דאלים גבר	כל דאלים גבר	כל דאלים גבר	יחלוקו	יחלוקו	כל דאלים גבר	

- (1) לכאורה במקרה הזה אין החלוקה יכולה להיות אמת, וכן הקשו התוס'. אמנם תוס' תירצו שאמנם מדובר שאחד שילם לשני מחצה מן החוב. אולם במנה שלישי אין הדרך לעשות כן.
- (2) איכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן:
שנים אוחזין – הגביאה ביחד
שנים אדוקים – לזה שילם מחצה
מקח וממכר – אחד הקנה לשני
שנים אומרים "אני ארגתיה" – ארגוה ביחד
- על פי הפלפולא חריפתא. ועיין שם שמשמע שהרא"ש והתוס' זהים. אולם התומים חלק עליו, שלא משמע כן מדברי הרא"ש. ועיין שיעורי ר' שמואל שנתן הסבר נפלא לדברי הפלפולא חריפתא.
- (3) ליכא למימר דתרוייהו הוא קודם שנודע מחלוקתן – כי הנפקד יודע מההתחלה שרק אחד הוא זה שהפקיד מאתים.
- (4) בהוה אמינא של הגמ' לא רצינו להקשות למה במנה שלישי אין דין יחלוקו, שזה פשוט שאינו נכון, שהרי אין אוחזין, אלא קושיית הגמ' היתה למה במשנתנו אין דין "יהא מונח", שהרי לכאורה במשנתנו מדובר בודאי רמאי. ומתוצאת הגמ' שכאן מדובר שהגביהו ביחד ואין כאן ודאי רמאי. וכן מדויק בלשוננו, ברש"י סוד"ה דר' יוסי. אמנם כך מובא בשיטה מקובצת בשם רדב"ז, אך ניתן להסביר את רש"י שבמנה שלישי אוחזין וכפירוש התוס', וקושיית הגמ' היא למה במשנה לא אומרים יהא מונח, הרי בשני המקרים היו אוחזין. ומתוצאת הגמ' שיש הבדל, שכאן ודאי רמאי ובמשנה ליכא ודאי רמאי.
- (5) קשה על פירוש רש"י – שנים אדוקים בשטר שיחלוקו, הא התם ודאי איכא רמאי? התומים (קלח סק"ב) תירץ שבשנים אדוקים בשטר אי אפשר לומר שיהא מונח, שהרי אם פוסקים יהא מונח, והלווה באמת חייב למלוה, הרי מעות ההלוואה נשארים בחזקת הלווה, והוא הרויח הכל, והמלווה הפסיד הכל. היסוד ב'יהא מונח' הוא שאחד מפסיד אבל אף אחד לא מרויח, אבל כאן בשטר, אם פוסקים 'יהא מונח' אחד ירויח ואחד יפסיד.
- (7) הראיה העיקרית של הריב"א היא מהמקרה הזה, שרואים שהגמ' הקשה מהמקרה הזה למשנתנו, והמקרה הזה מדבר שלא אוחזין, ומתוצאת הגמ' שבמנה שלישי הדין שונה ששם ודאי איכא רמאי.
- (8) תוס' בבבא בתרא הקשה על פירוש זה שמתייחסים לטעם שהובא בגמ' (ג,א) להסביר את רבי יוסי, והרי אנו פוסקים כמו רבנן, והטעם שהובא לרבנן הוא דאיכא למימר דתרוייהו (כלומר שהחלוקה יכולה להיות אמת). ויש שתירצו שבאמת הגמ' הביאה קודם את הטעם של רבנן, אבל אחר שהביאה הטעם של ר' יוסי (של ודאי רמאי) הגמ' חזרה בה מהטעם הראשון, ואפילו לרבנן אפשר לומר הטעם של ודאי רמאי. והוכחה לזה ממה שהקשו בגמ' "בין לרבנן בין לר"י התם גבי חנוני וכו' יהא מונח וכו' דהא בודאי איכא רמאי". מכאן רואים שגם לרבנן נאמרה סברת ודאי איכא רמאי (נחלת דוד, בית הלוי). כן יש לומר בדעת רש"י, וכן ניתן לומר לפי שאר הדעות שקובעים את הכלל של ליכא ודאי רמאי להלכה (ריב"א וסיעתו).
- (9) מכיון שאין הם אוחזים ואיכא ודאי רמאי הדין היה צריך להיות כל דאלים גבר, אבל כיון שהוא ביד אדם שלישי, היו כאילו תפסינו, וכיון שכן לא מפקינן, ולכן חייבים שיהא מונח עד שיבוא אליהו. כך הסביר הריב"א את שיטתו בתוס' בבא בתרא.
- (10) כיון שכל דין יחלוקו תלוי רק אם אוחזין, יש ללמוד את המשנה כפשוטו שמדובר אף במקרה שודאי איכא רמאי. ולפי המסקנא שפשט המשנה כר' יוחנן, שחוששים לגזלן, זהו המקרה של המשנה – ודאי רמאי.
- (11) הנימוקי יוסף מסביר שבכל מקרה שלא אוחזין הדין הוא כל דאלים גבר, לכן הוא חייב לפרש את המקרה שלא כפשוטו, שמדובר שאוחזין, וכהסבר התוס', ולכן יהא מונח.
- (12) נ"ב מ"א, ב"ד"ה התם. הוא חילק שם בין המקרה של ארבא, ששם ליכא ודאי רמאי, למקרה של זה אומר של אבותי, שהוא בודאי איכא רמאי. למרות שהנימוקי יוסף היה יכול להסביר את המקרה של ארבא כפשוטו, שאיכא ודאי רמאי, העדיף לפרש את המקרה כך, להדגיש שהדין הוא כל דאלים גבר אפילו במקרה שליכא ודאי רמאי.
- (13) תוס' ורמב"ן בבא בתרא לד, ב- לה, א
- (14) במקרה של הגמ' שם, לפי רב מדובר על יחלוקו שהוא ודאי ממש, שהרי לפי דבריו עדי חתימה כרתי, ושני השטרות נגמרות ונקנות באותו זמן בדיוק (בשניה האחרונה של היום), ולכן שניהם אמנם מוחזקים ובעלים על חצי הכסף בצורה ודאית. ואכן פירשו תוס' והרמב"ן שם ששאלת הגמ' שם על דברי רב נחמן שאמר כל דאלים גבר כלל אינה מרב אלא משמואל, שסובר שעדי מסירה כרתי. והגמ' שואלת לפי דבריו למה אומרים כל דאלים גבר ולא שודא דדייני. אמנם בכל זאת צריכים להסביר את סברת רב למה יחלוקו אם לא אוחזין. וההסבר הוא שכאן הוא יחלוקו שהוא ודאי ממש ולכן אין צורך באוחזין.
- תוס' שם מביאים אי נמי ששאלת הגמ' היא גם מרב, ורב אכן סובר עדי מסירה כרתי. אכן גם אם נפרש כך לא קשה, שכאן מדובר מיחלוקו מסוג שונה ממה שהוזכר בתוס', יחלוקו מתורת ספק. והוא על פי מה שכתוב שם בכתובות, שרב באמת היה צריך לומר כאן שודא דדייני, אך בכל זאת פסק יחלוקו, שיחלוקו עדיף. כלומר זוהי פשרה בספק ממון בצורה יותר אלגנטית.
- (15) רשב"א

16) כן נראה לדייק מדבריו א,א ד"ה שנים אוחזין. גם הוא וגם רש"י לא כתבו ששנים אוחזין מראה שהוא שלהם בגלל אגן סהדי וכו', אלא שה"אוחזין" מראה שאין לשני יותר כח ממנו. כלומר, יש כאן ספק אמיתי, ולכן עושים פשרה וחלוקה.

17) למרות שאין הרא"ש כותב כן במפורש, כך נראה שחייבים לומר לפי המהלך שלו. שהרי גם הוא וגם התוס' שפירשו שיחלוקו מתורת ודאי ואגן סהדי אינם יכולים להסביר כשאר הראשונים, שההגדרה היא שייכות לממון, וכאן במשנה היא דוגמא של ליכא דררא דממונא.

18) הרשב"א חידש כאן ששתי ההגדרות נכונות, ולפעמים משמעות המלה היא חסרון ממון, כמו כאן במשנה, ולפעמים ההגדרה היא שייכות לממון. רשב"א פירש כן לשיטתו שיחלוקו כאן הוא מתורת ודאי, ולכן לא יתכן לפרש במשנה שהיא ליכא דררא דממונא, אין שייכות לממון.

19) כן פירש בבא בתרא יח,א ד"ה דררא

20) יש שהסבירו את החילוק שבין שני הסוגים של 'יחלוקו' של הריב"א על פי החקירה בטעם יחלוקו, אם הוא מטעם מוחזקות או מטעם ספק. הם הסבירו שהריב"א נוקט את שתי האפשרויות. לכן במקום שאוחזים, ממילא כל אחד מוחזק בחצי, ולכן יחלוקו מצד הדין שהמוציא מחברו עליו הראיה, ולכן הדין כן אפילו במקום שאיכא ודאי רמאי. אולם כשאין אוחזים, ואין מוחזקים כלל, שם הדין הוא יחלוקו הוא מצד ההלכה של ממון המוטל בפסק חולקין – במקום שיש 'עצם ספק' – דררא דממונא. אמנם עדיין יש לדון אם החלוקה כשהם אוחזין הוא בתורת ודאי וכמו שכתבו התוס' מחמת אגן סהדי וכמו שכתוב כאן. או דילמא שכשאוחזים נולד לנו ספק שאיננו יודעים איך לפתור ולכן אנו חולקים כדי לעשות פשרה, וכמו שפירשו ראשונים אחרים. והחידוש של הריב"א הוא שניתן לומר כך גם כשיש ודאי רמאי.

21) לפי בית הלוי, לפי רש"י צריכים גם שהחלוקה יכולה להיות אמת. וכן משמע מדברי רש"י עצמו במקח וממכר שהדגיש שמא המוכר הקנה לשניהם ולשניהם נתרצה (רש"י ב,א ד"ה במקח וממכר, וכן ב,ב ד"ה אימור בהדי הדדי אגבהוה). אמנם בית הלוי אמר שגם זה צריך להיות על פי טענותיהם, כלומר כל אחד שטוען שכולה שלי חושב שהמוכר מכר את הכל לו, ולו בלבד. לפי זה יוצא שלרש"י יש שלשה תנאים ליחלוקו: א) אוחזין, ב) ליכא ודאי רמאי, ג) החלוקה יכולה להיות אמת.